

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΠΡΑΠΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΘΕΜΑ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΣ:

ΙΔΡΥΜΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΓΓΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΡΧΕΙΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Επιβλέπουσα: Μαριέττα Μινώτου

Καθηγήτρια TABM

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ.....	3
--------------------------	---

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αρχεία: Ορισμός, ιστορικό πλαίσιο και σημασία

A. Η διαχρονική σημασία των αρχείων.....	5
B. Αρχεία και πολιτιστική κληρονομιά.....	13

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αρχιτεκτονικά αρχεία:

Περιπτώσεις μελέτης

A. Γεώργιος Ζογγολόπουλος.....	16
• Βιογραφικό σημείωμα.....	16
• Τα έργα του.....	20
• Ίδρυμα.....	26
• Κατάλοιπα Γ. Ζογγολόπουλου σε άλλους φορείς.....	30
• B. Ινστιτούτο Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής.....	50

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	53
---------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	54
-------------------	----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	57
----------------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία μελετά την σπουδαιότητα των αρχείων και του αρχειακού υλικού καθώς και την ανάγκη διαφύλαξης, διατήρησης και χρήσης τους ως στοιχεία συνδεδεμένα με την ανάγκη της μνήμης των οργανωμένων κοινωνιών και, συνεπώς, ως συνδετικό κρίκο μεταξύ παρελθόντος και παρόντος. Πιο συγκεκριμένα συντελείται μια προσπάθεια ανάδειξης της σημασίας των αρχιτεκτονικών αρχείων, τα οποία αποτελούν τεκμήρια αισθητικών, κοινωνικών και ιδεολογικών αξιών, μέσω του κύριου υποδοχέα της καθημερινής ζωής, της κατοικίας, αλλά και των κτηρίων και μνημείων – φορέων ιστορίας και πολιτισμού στην εκάστοτε εποχή. Από τους φορείς που διαθέτουν πλούσιο αρχειακό υλικό νεοελληνικής αρχιτεκτονικής, έχουν επιλεγεί και μελετηθεί το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου και το Ινστιτούτο Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής.

Η εργασία δομείται σε δύο κεφάλαια, καθένα από τα οποία διαιρείται σε επιμέρους ενότητες. Το πρώτο κεφάλαιο φέρει τον τίτλο *«Αρχεία: ορισμός, ιστορικό πλαίσιο και σημασία»* και αποτελείται από δύο ενότητες: η πρώτη, με τον τίτλο *«Η διαχρονική σημασία των αρχείων»* επιχειρεί αφενός να αποδώσει την έννοια του *«αρχείου»* σύμφωνα με την ετυμολογική προσέγγιση της λέξης και την επιστήμη της αρχειονομίας και αφετέρου να παρουσιάσει το ιστορικό πλαίσιο της δημιουργίας του και την ανάδειξη της διαχρονικής αξίας του. Στην δεύτερη ενότητα με τίτλο *«Αρχείο και πολιτιστική κληρονομιά»* παρουσιάζεται πως το αρχείο αποτελεί τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Επίσης προβάλλεται η διαχρονική αξία των αρχείων όπως αναγνωρίζεται από το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων και τις στρατηγικές του (όπως ο εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας Αρχείων). Το δεύτερο κεφάλαιο τιτλοφορείται *«Αρχιτεκτονικά Αρχεία: Περιπτώσεις μελέτης»* αρχίζει κάνοντας μια εισαγωγή

σχετικά με τα κινήματα που επηρέασαν την αρχιτεκτονική και τους εκπροσώπους αυτών. Στην ενότητα «*Τα αρχιτεκτονικά αρχεία του Ιδρύματος Γεωργίου Ζογγολόπουλου*» αναλύεται η πολύπλευρη καλλιτεχνική φυσιογνωμία του σπουδαίου αυτού εκπροσώπου της γενιάς του '30 μέσα από τη βιογραφία, το ίδρυμα και τα σημαντικότερα έργα του και μελετώνται τα αρχεία που βρίσκονται στο Ίδρυμα, η ταξινόμηση και η δυνατότητα πρόσβασης σε αυτά.

Στην επόμενη και τελευταία ενότητα «*Ινστιτούτο Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής*» η εργασία εστιάζει στην ίδρυση, την πρόσβαση και την περιγραφή των Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής (ΑΝΑ) του Μουσείου Μπενάκη και παρουσιάζονται συνοπτικά οι νεοέλληνες αρχιτέκτονες με ενδεικτικές αναφορές στο έργο τους μέσω των αρχιτεκτονικών τους αρχείων.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν ενδεικτική μελέτη της ελληνικής βιβλιογραφίας, σχετικής με τις αρχές της επιστήμης της αρχειονομίας, την μελέτη της νεοελληνικής αρχιτεκτονικής και την διαχείριση των αρχιτεκτονικών αρχείων. Για τα αρχιτεκτονικά αρχεία του Μουσείου Μπενάκη και του Ιδρύματος Ζογγολόπουλου μελετήθηκε η επίσημη ιστοσελίδα τους, που παρείχε πληθώρα πληροφοριακού και αρχειακού υλικού, ενώ επικουρικά διεξήχθη και διαδικτυακή έρευνα και μελέτη ηλεκτρονικών πηγών.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΧΕΙΑ: ΟΡΙΣΜΟΣ, ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ

Α. Η διαχρονική σημασία των αρχείων

Ορισμοί: Αρχείο, αρχειονομία

Σύμφωνα με την επικρατούσα νομοθεσία 4610/2019, άρθρο 160 *αρχείο είναι το σύνολο των τεκμηρίων, μαρτυριών και εγγράφων αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος, ύλης και υποστρώματος που σχετίζονται με τη δραστηριότητα του Κράτους, των δημοσίων ή ιδιωτικών φορέων ή των νομικών ή φυσικών προσώπων ή ενώσεων προσώπων.*

Τα αρχεία, με ετυμολογική προέλευση της λέξης από την αρχαιοελληνική «*αρχή*», που σήμαινε την συνεδρία των αρχόντων της πόλης – κράτους αλλά και τον τόπο («*αρχείον*») που διέμεναν οι αρχές της και ασκούσαν εξουσία, αποτελούν τα δημόσια έγγραφα αποφάσεων ή γνωμοδοτήσεων που παράγονται από τις αρχές της πόλης –κράτους και φυλάσσονται στον τόπο όπου αυτές συνέρχονται και διαμένουν. Κατά την επικρατέστερη εκδοχή, από την ελληνική λέξη προέρχεται η λατινική «*archium – archivum*», ενώ η εκδοχή προέλευσης από τις λατινικές λέξεις «*arcus ή arca*» (τόπος φύλαξης και διατήρησης πολύτιμων αντικειμένων) εγκαταλείφθηκε, ενώ κατά τους ρωμαϊκούς και μεσαιωνικούς χρόνους ιδιότητα και σημασία αρχείου είχαν μόνο τα δημόσια έγγραφα, τα κατατεθειμένα σε δημόσια αρχή (Μ. Κολυβά). Σήμερα η λέξη αρχείο επανέρχεται στο λεξιλόγιο μας

και είναι απαραίτητο να προβούμε σε ορισμένες διευκρινίσεις. Ο όρος περιλαμβάνει τρεις διαφορετικές έννοιες τις οποίες είναι χρήσιμο να διακρίνουμε: α) του συνόλου των τεκμηρίων, β) της αρχειακής υπηρεσίας, γ) του κτιρίου (Α. Μπάγιας).

Σχετικά με την πρώτη έννοια το αρχείο αποτελεί μια χρήσιμη κατηγορία πρωτογενών μαρτυριών και ορίζεται ως το σύνολο των τεκμηρίων ανεξαρτήτως ύλης, χρονολογίας και σχήματος, το οποίο έχει παραγάγει ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του. Συνεπώς είναι η φυσική των δραστηριοτήτων ενός φυσικού ή νομικού προσώπου (Α. Μπάγιας).

Μια πλάνη που πρέπει να διαλυθεί είναι ο περιορισμός του αρχείου στα «παλαιά έγγραφα» ή στα «σημαντικά έγγραφα», στα τεκμήρια δηλαδή που προέρχονται από από σημαίνουσες προσωπικότητες ή σχετίζονται με ιστορικές στιγμές (Α. Μπάγιας).

Η αρχειονομία ως επιστήμη ορίζει τα αρχεία ως *ενιαία οργανικά σύνολα των αυθόρμητα συσσωρευόμενων και συναθροιζόμενων εγγράφων πράξεων, εγγράφων, μαρτυριών και τεκμηρίων, ανεξαρτήτως βαρύτητας και συνεπειών και αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος και ύλης, δια των οποίων αναπτύσσεται και εκτυλίσσεται η πρακτική δραστηριότητα, δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού, νομικού ή φυσικού προσώπου* (Μ. Κολυβά). Με τον ίδιο τρόπο η αρχειονομία χρησιμοποιεί όρο που αναφέρεται επίσης στο χώρο της διηνεκούς φύλαξής τους, της διατήρησης, πρόσβασης και χρήσης τους, που εξαιτίας του δημόσιου ή ιδιωτικού χαρακτήρα του προσφέρει εγγυήσεις ασφάλειας της αποδοτέας αλήθειας αλλά και το διοικητικό όργανο, δηλαδή την δημόσια υπηρεσία που έχει την ευθύνη της διατήρησης.

Η προσπάθεια δημιουργίας των αρχείων προηγείται της γραφής, καθώς η ανάγκη της μνήμης ήταν σύμφυτη με την ύπαρξη των οργανωμένων κοινωνιών και της λειτουργίας τους. Οι παλαιότεροι, μάλιστα, τρόποι μνήμης δεν είχαν γραπτή μορφή. Στην αρχαία Ελλάδα, ένας δημόσιος λειτουργός, ο «*μνήμων*», είχε ως καθήκον να ενθυμείται τους όρους των ιδιωτικών συμφωνιών μεταξύ των πολιτών και τις αποφάσεις επίλυσης των δικαικών διαφορών, των απαγγελθεισών από τον εκάστοτε δικαστή. Αλλά και για τους Ένκας του Περού, ένας τρόπος ενθύμησης και μνήμης ήταν τα «*quipu*», κορδέλες σε διάφορα χρώματα και μεγέθη και με διαφορετικά δεσίματα και κόμβους, που υπενθύμιζαν παλαιά γεγονότα, αποφάσεις των αρχών, αποφάσεις επίλυσης δικαικών διαφορών ή στατιστικών και οικονομικών στοιχείων.

Η ανάγκη, ωστόσο, καταγραφής της πληροφορίας οδηγεί, τελικά, στην δημιουργία των αρχείων και τη γέννηση του αρχειακού υλικού, συγχρόνως, με την εμφάνιση της γραφής και της υλικής υπόστασης της γλώσσας ενώ η σημασία της χρήσης του ως τρόπος αναζήτησης της αλήθειας, γίνεται αντιληπτή από όλους τους αρχαίους πολιτισμούς (Έλληνες, Αιγύπτιοι, Πέρσες, Κινέζοι, Ασσύριοι κ.ά.). Στην αρχαία Ελλάδα κτήρια αρχείων φύλασσαν δημόσια και ιδιωτικά έγγραφα αλλά και οι ναοί αποτελούσαν σημαντικά κέντρα φύλαξης αρχείων ενώ με το πέρασμα των χρόνων και την αθηναϊκή δημοκρατία του χρυσού αιώνα η σημασία των αρχείων αναβαθμίζεται. Τον 5^ο π. Χ. αιώνα τα δημόσια αρχεία των Αθηνών φυλάσσονται στο κτήριο της Βουλής των Πεντακοσίων. Κάθε αρχή κατέχει και διατηρεί στην έδρα της το αρχείο που η ίδια παράγει κατά τη διάρκεια της άσκησης των καθηκόντων των μελών τους. Εδώ, ο «*ιερομνήμων*» ή «*μνήμων*», εκτός από την εκτέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων του, είναι υπεύθυνος για τη διατήρηση και διαχείριση του αρχείου του Ιερού Ναού που υπηρετεί και ονομάζεται «*αρχαιοφύλαξ*».

Έναν αιώνα αργότερα δημιουργήθηκε το κρατικό κεντρικό αρχείο, το οποίο ονομάστηκε «*Μητρώον*» επειδή βρισκόταν υπό την προστασία της Μεγάλης Μητέρας, θεάς Ήρας. Σε αυτό συγκεντρωνόταν όλα τα νομοθετικά κείμενα, τα πρακτικά των συμβουλίων, των επιτροπειών, των συνελεύσεων του Δήμου, οι δικαστικές αποφάσεις, οι πράξεις του δημοσίου λογιστικού, οι κατάλογοι των εφήβων προς στράτευση, αλλά και τα έργα των τραγικών ποιητών με κρατική χορηγία, καθώς θεωρούνταν ότι ανήκουν στο κράτος και την κρατική μνήμη. Κατά την βυζαντινή περίοδο τα αρχειακά έγγραφα χρησιμοποιούνται συστηματικά για τις ανάγκες της διοίκησης, παρότι οι πόλεμοι και οι καταστροφές επέτρεψαν την διατήρησή τους μόνο σε μονές.

Από τα μέσα του 13^{ου} αιώνα διαπιστώνεται η ανάγκη ασφάλειας των οικονομικών, κυρίως, συναλλαγών από κρατικούς θεσμούς ενώ η μέριμνα για την λειτουργία και το κύρος της διοίκησης ανέδειξε τη σημασία των αρχείων κατά την εποχή της Βενετοκρατίας και αργότερα της Οθωμανοκρατίας. Κατά το 1453, στα ενετοκρατούμενα, φραγκοκρατούμενα και τουρκοκρατούμενα ελληνικά εδάφη, εκτός από τις μονές και τις εκκλησίες, οι αρχές διοίκησης αποτελούν, επίσης, φορείς παραγωγής αρχειακού υλικού, προσαρμοσμένες στο σύστημα που επιβάλλεται από τον κατακτητή. Και ενώ στις τουρκοκρατούμενες ηπειρωτικές περιοχές, τα μοναστήρια, οι εκκλησίες και οι Κοινότητες προστάτευαν το αρχειακό υλικό, στον νησιωτικό ελληνικό χώρο, Ιόνιο και Αιγαίο, λειτούργησαν οργανωμένα αρχεία κατά τα ευρωπαϊκά και οθωμανικά πρότυπα, με Αρχειακές Υπηρεσίες στα Επτάνησα, στη Σάμο και την Κρήτη.

Στην Ευρώπη του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα πραγματοποιείται μια προσπάθεια ορισμού της λέξης «αρχείο», καθώς και ουσιαστική μελέτη και κατάταξη των αρχειακών πηγών, των παραγόμενων ευρύτερα από τον κρατικό μηχανισμό με σκοπό τον περιορισμό και την εξάλειψη της αμφισβήτησης της γνησιότητας και

αυθεντικότητας του περιεχομένου τους. Η Γαλλική Επανάσταση οδηγεί στην κατάργηση οργάνων, των οποίων τα αρχεία κατατίθενται στα ιδρυθέντα Εθνικά Αρχεία των Παρισίων και τη συνακόλουθη μείωση του ενδιαφέροντος για τη σημασία των αρχείων από τον κρατικό μηχανισμό, κατάσταση που αλλάζει με την επίδραση κινήματος του ρομαντισμού και την αφύπνιση του ενδιαφέροντος για την ιστορία της πατρίδας. Έτσι, σταδιακά ο όρος άρχισε να σημαίνει τεκμήρια του παρελθόντος που διατηρούνται για τη διατήρηση της μνήμης.

Τα αρχεία στον Ελλαδικό χώρο

Όπως προαναφέρθηκε στην Ελλάδα λειτουργούσαν ήδη Αρχειακές Υπηρεσίες στο Ιόνιο Κράτος, στη Σαμιακή Πολιτεία και στην Κρητική Πολιτεία και πιο συγκεκριμένα λειτούργησαν αρχειοφυλακεία στην Ζάκυνθο, στην Ιθάκη, στην Κέρκυρα, στην Κεφαλληνία, στα Κύθηρα, στην Λευκάδα, στους Παξούς καθώς και στη Σάμο (Μ.Μινώτου).

Με την έναρξη της Επανάστασης του 1821, όπου δημιουργούνται και οι πρώτες κρατικές δομές, αρχίζει η συστηματική παραγωγή εγγράφων. Μάλιστα κατά τα έτη 1821-1825 λαμβάνονται ειδικά μέτρα για την ασφάλεια των παραγόμενων αρχείων, τόσο για την αντιμετώπιση φαινομένων διαρροών των εγγράφων, όσο και για την προστασία του αρχειακού υλικού σε συνθήκες πολέμου. Γίνεται, επομένως, σαφές ότι οι πρωτεργάτες της ελληνικής επανάστασης φρόντισαν για τη λήψη διοικητικών και νομοθετικών μέτρων προκειμένου να διασφαλιστεί το υλικό που παραγόταν από τους θεσμούς και κατ' επέκτασιν να συγγραφεί έπειτα η τοπική και γενική ιστορία και τα απομνημονεύματά τους.

Ωστόσο, παρά την οργάνωσή τους, αρκετά υφίστανται καταστροφές, με μεγάλο μέρος να διασώζεται χάρη στην παρέμβαση α) της Εθνικής βιβλιοθήκης, β) της Βουλής και γ) της Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος (ΙΕΕΕ), που

ιδρύθηκε το 1882 από εξέχουσες προσωπικότητες των Γραμμάτων, της Επιστήμης και της Τέχνης και στόχο της την ανεύρεση, διάσωση, οργάνωση και προβολή του αρχειακού υλικού.

Συμπερασματικά η Εθνική Βιβλιοθήκη και η ΙΕΕΕ κατά την διάρκεια του 19ου αιώνα καταβάλλουν συστηματικές προσπάθειες να καλύψουν το κενό της απουσίας κρατικού αρχειακού φορέα. Επιδίδονται σε έναν αγώνα δρόμου για την περισυλλογή αρχειακού υλικού, η κάθε μία με την δική της πολιτική και καταφέρνουν να περισώσουν μεγάλο όγκο αρχειακού υλικού, να το προβάλλουν και να ετοιμάσουν το έδαφος για την δημιουργία του φορέα που σε εθνικό επίπεδο θα αναλάβει αυτό το ρόλο.

Μια πληθώρα προσωπικοτήτων, πνευματικών και πολιτικών, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην περισυλλογή και διάσωση του αρχειακού υλικού. Κατά τη χρονική περίοδο της διακυβέρνησής του, ο Ιωάννης Καποδίστριας (1829), μεταφέρει τα αρχεία από την Αίγινα στο Ναύπλιο, υπογραμμίζοντας, έτσι, την σπουδαιότητα και τον συμβολισμό τους. Τα ζητήματα της παιδείας αποτελούν προτεραιότητα της καποδιστριακής πολιτικής και ανάμεσα σε αυτά και η υπό διαμόρφωση αρχειακή πολιτική του κράτους που έχει ως πρότυπο την αντίστοιχη που εφαρμοζόταν στα Επτάνησα (Μ.Μινώτου). Σημαντική υπήρξε, επίσης, η δημιουργία της ιστορικής σχολής των Επτανήσων με κύριο εκπρόσωπο τον Ανδρέα Μουστοξύδη, ο οποίος συνέβαλε ουσιαστικά στην ανάδειξη της σημασίας και της ιστορίας των αρχείων καθώς και στην καλλιέργεια του ενδιαφέροντος για αυτά. Αργότερα, το διάταγμα του 1834, άρθρο 3 ορίζει την κατάθεση όλων των πολύτιμων χειρογράφων και βιβλίων, ευρεθέντων σε μονές και εκκλησίες, στη δημόσια βιβλιοθήκη ή άλλο δημόσιο κατάστημα.

Με την έλευση του βασιλιά Όθωνα το Αρχαιοφυλάκιο καταργείται και το 1836 οργανώνονται τα αρχεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, όπου συγκεντρώνονται και

διαφυλάσσονται όλα τα υπάρχοντα δημόσια αρχεία της περιόδου της Επανάστασης και της περιόδου του Καποδίστρια, με επιτακτική την ανάγκη Αρχαιοφύλακα και τη συστηματική οργάνωση του Αρχείου.

Από τον πνευματικό χώρο ξεχωρίζουν, στις προσπάθειες σύστασης της κρατικής αρχειακής υπηρεσίας, οι προσωπικότητες του Σπύρου Λάμπρου και του Γιάννη Βλαχογιάννη. Ο Σ. Λάμπρος κατά το 1880 πρότεινε στον Χαρίλαο Τρικούπη τη δημιουργία κεντρικού Αρχείου, με σκοπό την κατάθεση παλαιών εγγράφων. Ωστόσο, λόγω του ότι η πρότασή του δεν ευδοκίμησε, στα επόμενα χρόνια, από τις θέσεις τις οποίες κατείχε, υπέβαλε στην κυβέρνηση εμπεριστατωμένα υπομνήματα για την ίδρυση κεντρικού αρχείου και ενημερώνει το αθηναϊκό κοινό και το πανελλήνιο με διαλέξεις και άρθρα κυρίως στο επιστημονικό περιοδικό του Νέος Ελληνομνήμων (Μ.Μινώτου). Ο Γ. Βλαχογιάννης ο πρώτος διευθυντής των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ), αναζητεί και συγκεντρώνει και το παραμικρό τεκμήριο της γραπτής παράδοσης. Ο ίδιος, μάλιστα, εξέδωσε φυλλάδιο με τίτλο «Συλλογή ιστορικών εγγράφων και χειρογράφων» από το 1888 έως το 1913, όπου καταγράφεται το περιεχόμενο της συλλογής και η προέλευση 300.000 εγγράφων. Ο τότε βουλευτής Αττικής Λουκάς Νάκος, με αφορμή το φυλλάδιο του Βλαχογιάννη, εκθέτει την αρχειακή κατάσταση στον τότε πρωθυπουργό, Ελευθέριο Βενιζέλο, αφού ο Βενιζέλος υιοθέτησε το ζήτημα της ίδρυσης των ΓΑΚ, ανετέθη η σύνταξη του Νομοσχεδίου στον Υπουργό επί των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως. Στην εφημερίδα των Συζητήσεων της Βουλής, ο Τσιριμώκος υποβάλλει το σχέδιο νόμου Περί Ιδρύσεως υπηρεσίας ΓΑΚ (Μ.Μινώτου). Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τον νόμο 380/1914. Χάρης στο πάθος του Βλαχογιάννη για έρευνα που αφορούσε την ιστορία του 1821 και την ιστορία του νεώτερου κράτους έσωσε από την απώλεια ένα πολύ

σημαντικό μέρος των αρχείων και το ενσωμάτωσε, μέσω των ΓΑΚ στην αρχειακή μνήμη του έθνους (Μ.Μινώτου).

Ίδρυση των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ)

Η κρατική αρχειακή υπηρεσία στην Ελλάδα, συστάθηκε το 1914 επί της πρωθυπουργίας του Ελευθέριου Βενιζέλου με την επωνυμία Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΓΑΚ). Η ίδρυση των ΓΑΚ πραγματοποιήθηκε με καθυστέρηση σε σχέση με τα άλλα κράτη της Ευρώπης, τα οποία είχαν οργανωμένες αρχειακές υπηρεσίες. Τα ΓΑΚ λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 4610/2019 και ως στόχο έχουν την διαφύλαξη της εθνικής μνήμης μέσα από τον εντοπισμό, την συγκέντρωση, την διάσωση, την διατήρηση, την εποπτεία των αρχείων της Χώρας και την ισότιμη πρόσβαση σε αυτά. Αρμοδιότητες των ΓΑΚ αποτελούν:

- Η διατήρηση των πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών τεκμηρίων.
- Η εποπτεία των αρχείων των υπουργικών συμβουλίων, των υπουργών, των Δήμων, των φορέων δημοσίου χαρακτήρα, καθώς και των εκκλησιαστικών και ιδιωτικών αρχείων.
- Η διατήρηση και ακεραιότητα των αρχείων.
- Η διασφάλιση της απρόσκοπτης επιστημονικής έρευνας.
- Η προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς του ελληνικού έθνους.

Η Υπηρεσία αρχικά στεγαζόταν είτε στα υπόγεια της Ακαδημίας των Αθηνών, είτε στην Παλαιά Βουλή, είτε σε διάφορα κτήρια και αποθήκες. Από το 1972 και ύστερα από πολλές εισηγήσεις, ξεκίνησαν οι διαδικασίες ανέγερσης ιδιόκτητου κτηρίου. Το αρχιτεκτονικό σχέδιο του κτηρίου, το οποίο βρίσκεται στο Ψυχικό, είναι προϊόν συνεργασίας διάφορων αρχιτεκτόνων, όπως του Δ. Δακανάλης, του Χ.Φλώρου κλπ και κέρδισε το πρώτο βραβείο σε σχετικό διαγωνισμό το 1978. Επιπλέον το 2003 εγκαινιάστηκε από τον τότε Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Σημίτη και καθοριστική υπήρξε η οικονομική συμβολή του Πρόδρομου Αθανασιάδη-

Μποδοσάκη. Το κτήριο διαθέτει υπερσύγχρονες εγκαταστάσεις και ειδικευμένο προσωπικό και είναι ικανό να στεγάσει το ταξινομημένο αλλά και το αταξινόμητο αρχειακό υλικό.

B. Αρχεία και πολιτιστική κληρονομιά

Με τον όρο «πολιτιστική κληρονομιά», σύμφωνα με την UNESCO, νοούνται τα υλικά και άυλα στοιχεία πολιτισμού που διατηρούνται και κληροδοτούνται από τη μια γενιά στην άλλη. Τα αρχεία, καταγράφοντας αποφάσεις, πράξεις και μνήμες, αλλά και με τη μοναδικότητα και αυθεντικότητά τους, αποτελούν σημαντικό μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς συσχετιζόμενα με τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, παλαιότερης και σύγχρονης, την προφορική παράδοση και το τεχνητό περιβάλλον, του οποίου οι αποδείξεις συντελούν στην ερμηνεία των αποδεικτικών στοιχείων των αρχείων. Επιπλέον, η μελέτη και έρευνά τους συνιστά σπουδαίο έρεισμα στα προγράμματα και τις προσπάθειες καταγραφής της προφορικής παράδοσης, παρέχοντας έτσι και μια διαφορετική ερμηνευτική διάσταση (J. Ellis). Η ανάδειξή τους ως ζωτικό συστατικό στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς φέρνει στο προσκήνιο και επιτάσσει τη νομοθετική κατοχύρωση του αρχειακού υλικού αλλά και την ανάγκη δημιουργίας γόνιμου διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ των φορέων διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η σημασία τους ως εθνικός πλούτος και μέρος της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς καθορίζεται, επίσης, με νεότερες νομοθετικές ρυθμίσεις. Πιο συγκεκριμένα, με το άρθρο 160, του Ν. 4610/2019 το αρχείο, *σύνολο τεκμηρίων, μαρτυριών και εγγράφων, αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος, ύλης και υποστρώματος, σχετίζεται με τη δραστηριότητα του Κράτους, δημοσίων και ιδιωτικών φορέων, νομικών ή φυσικών προσώπων*. Με το άρθρο 35 του π. δ. 28/2015 αρχείο αποτελεί κάθε τεκμήριο καταγραφής πληροφοριών και συγκροτεί το αρχείο του Πρωθυπουργού, ενώ με τα άρθρα 1 και 5 του π. δ. 25/2014 και τα ηλεκτρονικά έγγραφα και αρχεία αποτελούν αρχειακό υλικό, σύμφωνα με την εξέλιξη της τεχνολογίας, πολύτιμο προς διάσωση και φύλαξη.

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού αλλά και τη διεθνή αναγνώριση της αξίας και της χρησιμότητας του αρχειακού υλικού ιδρύθηκε, υπό την αιγίδα της UNESCO, το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων (International Council of Archives - ICA) στις 9-6-1948 και αποτελεί μη κυβερνητική οργάνωση με πρώτο πρόεδρο τον Charles Samaran, Γενικό Διευθυντή των Εθνικών Αρχείων της Γαλλίας και σκοπό την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας αρχειακού υλικού και των διαχειριστών του. Αυτό αναγνώρισε τα αρχεία ως εξαιρετική πηγή της ανθρώπινης δραστηριότητας, *μαρτυρία των γεγονότων του παρελθόντος και υποστηρικτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και της ταυτότητας των ανθρώπων και των κοινοτήτων*. Με τη δράση του έχει κατορθώσει να συνενώσει αρχειακά ιδρύματα και επαγγελματίες σε όλο τον κόσμο, προκειμένου να υποστηριχθεί η ορθή αρχειακή διαχείριση και η φυσική προστασία της καταγεγραμμένης κληρονομιάς αλλά και να παραχθούν αξιόπιστα πρότυπα για έναν «διάλογο» εκτός των ορίων των εθνικών συνόρων.

Το Νοέμβριο του 2007, κατά την ετήσια γενική του συνέλευση, το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων αποφάσισε να καθιερώσει την 9^η Ιουνίου, ημέρα ίδρυσής του,

ως Διεθνή Ημέρα Αρχείων και να θεσμοθετήσει για την ημέρα αυτή την διοργάνωση ποικιλίας εκδηλώσεων από εθνικούς και τοπικούς αρχειακούς φορείς σε παγκόσμιο επίπεδο. Η επισημότητα του εορτασμού αυτού στοχεύει αφενός στην αύξηση της ευαισθητοποίησης του κοινού, των φορέων και των διεθνών και δημόσιων οργανισμών για τη σημασία, την σωστή διαχείριση και διατήρηση των αρχείων καθώς και τη λήψη αποφάσεων. Αφετέρου στοχεύει στην ενίσχυση της προβολής των σπουδαίων τεκμηρίων που φυλάσσονται στους αρχειακούς φορείς στο ευρύ κοινό και σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνεπώς, κάθε κράτος οφείλει να υιοθετεί κατάλληλες νομοθεσίες και πολιτικές για το πολύτιμο αυτό υλικό ώστε να εξασφαλίζεται η αυθεντικότητα, η ακεραιότητα αλλά και η ελεύθερη σε αυτό προσβασιμότητα με τον σεβασμό που αρμόζει σε υπεύθυνους πολίτες.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ: ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Α) ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΟΓΓΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Α1. Βιογραφικό σημείωμα

Ο Γιώργος Ζογγολόπουλος είναι γλύπτης του 20ού αιώνα που παρακολούθησε από κοντά όλα τα ρεύματα της τέχνης στη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα. Ξεκίνησε παραστατικά με την απεικόνιση της φύσης και προχώρησε σε σύγχρονες τεχνικές και αντιλήψεις με τη δική του πάντα σφραγίδα, στον κυβισμό, στην αφαίρεση, με εκπληκτικά γλυπτά, λιγότερα έργα ζωγραφικής και πολλά αρχιτεκτονικά σχέδια.

Γεννήθηκε το Σεπτέμβριο του 1902 στο κέντρο της Αθήνας, στο Μεταξουργείο, ενώ επίσημα φερόταν γεννημένος στις 16 Δεκεμβρίου του 1903. Καταγόταν από την ορεινή Κορινθία. Σε μικρή ηλικία εκδηλώθηκε η κλίση του προς το σχέδιο. Σπούδασε γλυπτική στη σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητή τον Θωμά Θωμόπουλο(1924-1930) και συνέχισε τις σπουδές του στη Γαλλία και την Ιταλία. Τα χρόνια της δεκαετίας του 1920 έρχεται σε επαφή και συνεργάζεται με πολλούς αρχιτέκτονες και ζωγράφους που έγιναν γνωστοί μέσα από τα έργα τους όπως ο Πικιώνης, ο Παπαλουκάς, ο Καραντινός, ο Γκίκας.

Όπως αναφέρει ο ίδιος *«Ήμουν αρχιτέκτονας. Απλώς δεν είχα τυπική απόδειξη του τι ήμουν»*. Είχε την ικανότητα να σχεδιάζει, όμως, για να είναι νόμιμα τα σχέδια του τα υπέγραφαν φίλοι του αρχιτέκτονες όπως ο Πικιώνης. Έχει δημοσιεύσει 11 σχέδια του ενώ συμμετείχε και σε διαγωνισμούς αρχιτεκτονικής.

Εκπροσώπησε την Ελλάδα στην Biennale της Βενετίας (1940 ,1956,1964, 1991, 1993, 1995, 1997) στην Biennale του Καΐρου (1947) και στην Biennale του Σάο Πάολο (1957). Παράλληλα συμμετείχε σε όλες τις Πανελλήνιες εκθέσεις εκτός από την περίοδο της δικτατορίας 1967-1974. Πραγματοποίησε περίπου 25 ατομικές εκθέσεις στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Πολωνία, την Ουγγαρία και στο Βέλγιο. Τιμήθηκε με πολλά βραβεία και διακρίσεις.

Τον Φεβρουάριο του 2004 σύστησε το κοινωφελές «Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου» με έδρα την κατοικία του που ήταν και το εργαστήριό του. Πέθανε στις 11 Μαΐου του 2004 σε ηλικία 103 ετών.

Ο «αιώνιος έφηβος», όπως τον αποκαλούσαν, στα 103 χρόνια της ζωής του ερεύνησε την αρμονία και το μέτρο στην τέχνη του νοσηματοδοτώντας κομβικά σημεία στο αστικό τοπίο όπως η πλατεία Ομονοίας, η πλατεία Συντάγματος, η παραλία Θεσσαλονίκης, αλλά και ορίζοντας ιστορικές στιγμές για τη χώρα μας όπως έκανε με τις περίφημες Σουλιώτισσες στο Μνημείο Ζαλόγγου.

Ο Γιώργος Ζογγολόπουλος, υπήρξε ένας διεθνώς διακεκριμένος Έλληνας γλύπτης, ο οποίος είναι γνωστός από το περίφημο έργο του «Ομπρέλες», με το οποίο εκπροσώπησε την Ελλάδα στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1993. Ως αρχιτέκτων, εργάστηκε επί μακρόν στο Αρχιτεκτονικό Τμήμα του Υπουργείου Παιδείας, κατά τη διάρκεια της οποίας έχτισε σειρά σχολικών συγκροτημάτων, αλλά και εκκλησίες. Σπούδασε γλυπτική με υποτροφία στο Παρίσι και την Ιταλία όπου ειδικεύτηκε στις τεχνικές της χαλκοχυτικής. Συγκαταλέγεται στους σημαντικότερους γλύπτες της νεότερης Ελλάδας.

Καθοριστικοί παράγοντες για την διαμόρφωση του έργου του, ήταν η ασίγαστη πλησμονή, η ακόρεστη περιέργεια για ότι νέο, ο διαρκής πειραματισμός με στοιχεία που προσφέρει η νέα τεχνολογία, η πρόσληψη, η αφομοίωση και η ενσωμάτωση μηνυμάτων που εισπράττει από τις επαφές του και τις γνωριμίες του με τον Ευρωπαϊκό χώρο.

Καλλιτεχνικά ο Γιώργος Ζογγολόπουλος ανδρώθηκε κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Μια εποχή δύσκολη, εξόχως όμως δημιουργική για όλες ανεξαρτήτως τις τέχνες. Είναι μια περίοδος κατά την οποία διακεκριμένοι πρωτοπόροι της διάνοησης και των καλών τεχνών συναντιόνται, συνδιαλέγονται, ανταλλάσσουν σκέψεις και απόψεις και στο σύνολό τους εκφράζουν την αναγκαιότητα υπερβάσεων του κατεστημένου τροφοδοτώντας έτσι και τους εικαστικούς προβληματισμούς και ενθαρρύνοντας την αισθητική στροφή προς ανανεωμένες εκφράσεις και διατυπώσεις του νέου.

Ο Γιώργος Ζογγολόπουλος ήταν ένας από αυτούς της περιώνυμης δηλαδή γενιάς του '30. Το έργο του δεν διαφοροποιείται, συνεπώς, από τους ομότεχνούς του, αλλά συνεργεί και συμπράττει προς την μετάβαση από τον υπαινικτικό έστω ρεαλισμό προς την αφαίρεση.

Το έργο του Ζογγολόπουλου δεν έχει να επιδείξει τίποτα το φλύαρο ή πομπώδες, αντίθετα σέβεται το περιβάλλον κι έρχεται κοντά στη φύση υποδεικνύοντας στον άνθρωπο πως να ζει αρμονικά σε αυτή. Το κάθε γλυπτό εμφανίζεται σαν μια ολοκληρωμένη οντότητα που τίποτα δεν μπορεί να αφαιρεθεί ή να προστεθεί.

Ο καλλιτέχνης ήταν ιδιαίτερα ευρηματικός με μεγάλη δύναμη φαντασίας και είχε την ικανότητα να οργανώνει τις συνθέσεις μεγάλων διαστάσεων με τέτοια ακρίβεια και ποιότητα που εντυπωσιάζει τον θεατή. Η λιτότητα και ο δυναμισμός των κατασκευών είναι βασικό χαρακτηριστικό ενώ στοιχεία όπως το φως και το νερό παίρνουν άλλη διάσταση στο χώρο και τον προσδιορίζουν.

Αυτή η λιτότητα των έργων του χαρακτήριζε και τον ίδιο στην προσωπική του ζωή. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός πως ένας γλύπτης με τέτοια αναγνωρισιμότητα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και τέτοιο πλήθος έργων, τα οποία και πουλούσε έναντι όχι ευκαταφρόνητων ποσών, δεν είχε άλλα περιουσιακά στοιχεία πέρα από την μόνιμη κατοικία του στο Ψυχικό. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς έναν επιτυχημένο γλύπτη του 20ού αιώνα να προτιμά την απλοϊκή ζωή χωρίς περιττά αγαθά και να διοχετεύει τα χρήματα που κέρδιζε από τον κόπο του στα επόμενα έργα.

Η ανάγκη αυτή του γλύπτη να δημιουργεί συνεχώς νέα έργα και να μην επαναπαύεται με την επιτυχία ήταν και το σήμα κατατεθέν του χαρακτήρα του. Ο Ζογγολόπουλος επίμονος και ακούραστος δημιουργός δεν θεωρούσε τίποτα δεδομένο και επεδίωκε συνεχώς να εργάζεται με νέα υλικά, να πειραματίζεται. Επιπλέον ήθελε τα έργα του να βρίσκουν την θέση τους στον χώρο διότι θεωρούσε την γλυπτική με την αρχιτεκτονική άρρηκτα συνδεδεμένες έννοιες. Πίστευε πως ένα γλυπτό δεν μπορεί να αναδειχθεί αν δεν βρίσκεται στον κατάλληλο χώρο κι αν δεν εναρμονιστεί και προσαρμοστεί σ' αυτόν. Διαφορετικά το έργο είναι αποτυχημένο. Αυτό βέβαια αποτελεί και μια τραγική ειρωνεία διότι πολλά έργα του έχουν τοποθετηθεί σε λανθασμένες τοποθεσίες χωρίς να αναδεικνύονται ή να αναδεικνύουν τον χώρο και πολλές φορές χωρίς να γίνονται καν αντιληπτά από τον περαστικό. Τέτοια παραδείγματα είναι το βραβευμένο έργο “Δελφοί” στην πλατεία της Μεγάλης του Γένους Σχολής επί της Βασιλίσσης Σοφίας και το (όχι πια) υδροκινητικό “Πεντάκυκλο” στην πλατεία Ομονοίας.

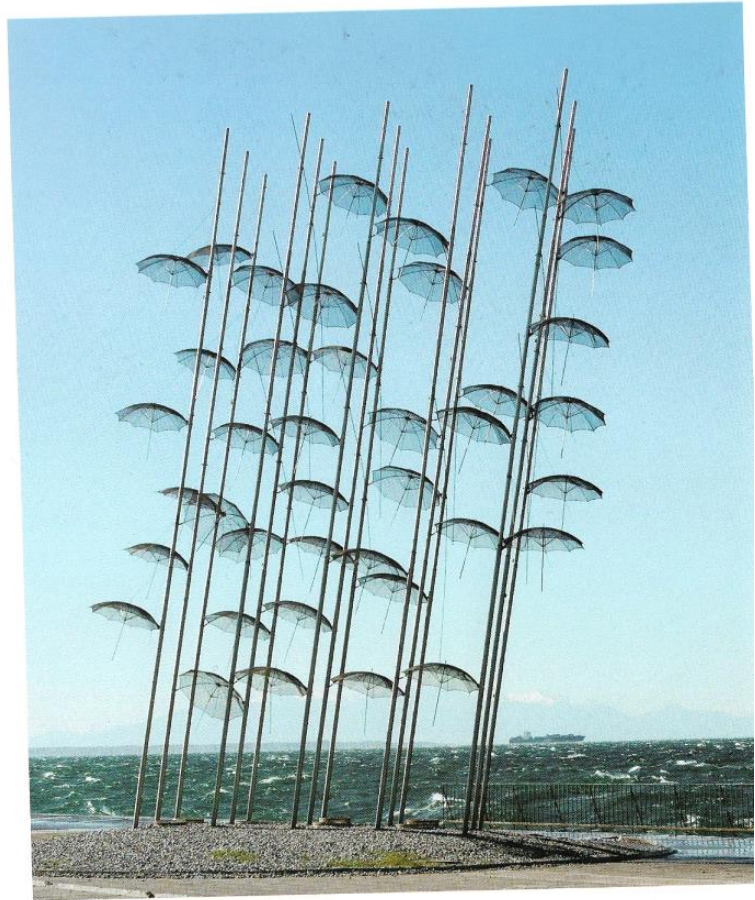
Η απλότητα και σεμνότητα του καλλιτέχνη δεν γίνεται αντιληπτή μόνο από τον λιτό τρόπο ζωής του. Ο Ζογγολόπουλος “κουβαλούσε” μια ιδεολογία κι έναν τρόπο σκέψης πρωτότυπο και ιδιαίτερο. Το καταλαβαίνει κανείς από τις λιγοστές συνεντεύξεις του και την πεποίθησή του ότι «η τέχνη δεν χρειάζεται διαφήμιση».

Διαβάζοντας κανείς τις συνεντεύξεις του καλλιτέχνη στον Τύπο αμέσως έρχεται αντιμέτωπος με έναν άνθρωπο που δεν επεδίωξε ποτέ την επιτυχία, δεν τράβηξε τα φώτα της δημοσιότητας χωρίς λόγο, δεν προσπάθησε να αυτοπροβληθεί αλλά πίστευε πως ό,τι είχε να δείξει το είχε κάνει μέσα από την δουλειά του. Θεωρούσε ότι η “φωνή” του ήταν δυνατή μέσω των έργων του, διαφορετικά δεν είχε κάτι να πει.

Ο Ζογγολόπουλος βίωσε όλες τις πολιτικές αλλαγές της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Ο ίδιος αναφέρει στον Θ.Λάλα «...Ο αιώνας αυτός είχε πολλές μαύρες ημέρες. Είναι άλλο να διαβάξεις την Ιστορία και άλλο να τη ζεις». Ήταν αριστερός στην ιδεολογία και η προσφορά του στην Εθνική Αντίσταση ήταν σημαντική καθώς στα Δεκεμβριανά το 1944 φιλοξενούσε αριστερούς στο εργαστήριό του. Πίστευε ότι ο πόλεμος αλλοιώνει τους ανθρώπους, τους κάνει σκληρούς. «Ο πόλεμος σε κάνει σκληρό, αλλά κάποιοι, όταν ανακαλύπτουν τη σκληρότητα, είναι σαν να ανακαλύπτουν τον κρυμμένο τους εαυτό. Έκτοτε δεν επανέρχονται». Επιπλέον είναι να σημαντικό να αναφερθεί ότι στις εκκλήσεις του βασιλιά της Ελλάδας για βράβευση αρνήθηκε επανειλημμένα.

Ήταν ενεργό μέλος πολλών καλλιτεχνικών ομάδων (Ομάδα Τέχνη, Ένωσις Ελεύθεροι Καλλιτέχναι, Στάθμη, Τομή, Σύνδεσμος Σύγχρονης Τέχνης, Ομάδα για την Επικοινωνία και Εκπαίδευση στην Τέχνη). Υπήρξε επίσης μέλος της εξεταστικής επιτροπής του ΙΚΥ (1957-1959). Από το 1933 ως το 1944 δίδαξε σχέδιο στη Σιβιτανίδειο Σχολή Τεχνών και Επαγγελματιών.

Ο Ζογγολόπουλος δεν έπαψε να σχεδιάζει ποτέ ακόμα και όταν κοντά στα 100 πήρε μέρος για τελευταία φορά στην Μπιενάλε της Βενετίας. Γλύπτης, αρχιτέκτονας, χαράκτης, σχεδιαστής, ζωγράφος, διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο στην εποχή του διακρίθηκε διεθνώς και θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες γλύπτες που έζησαν και δημιούργησαν εντός Ελλάδος. Η φλόγα της δημιουργίας έκαιγε μέσα του με ορμή, η «φρέσκια φωτιά» έμεινε άσβεστη μέχρι τέλους στα 101 χρόνια της φυσικής του ζωής και εκτείνεται σε οκτώ δεκαετίες δημιουργίας. «Ο καλλιτέχνης είναι ένα φύλλο χαρτί που πέφτει στη φωτιά, αλλά ζει η λευκότητά του αιώνια» έλεγε.

Ομπρέλες, 1997,
ανοξείδωτος χάλυβας και υδροκινητικό, ύψ. 1300 εκ., Θεσσαλονίκη, Νέα Παραλία.

A2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Ο *Προμηθέας* του Γεωργίου Ζογγολόπουλου, είναι το γλυπτό που αναβίωσε την ομώνυμη παράσταση των Δελφικών Εορτών. Ο Γιώργος Ζογγολόπουλος δημιουργεί το ορειχάλκινο γλυπτό *Προμηθέας* το 1957, το οποίο παρουσιάζει στην Μπιενάλε του Σάο Πάολο το ίδιο έτος.

Ο γλύπτης θέλει μέσα από τον *Προμηθέα* του να αποτυπώσει μια σκηνή την οποία ο ίδιος είχε ζήσει κατά τις Δελφικές Εορτές στις οποίες παρευρέθηκε γνωρίζοντας τον Άγγελο Σικελιανό.

Σύμφωνα με περιγραφή του Γιώργου Ζογγολόπουλου:

«Τις Δελφικές Γιορτές και τις δύο τις παρακολούθησα, τις έζησα. Πολύ ωραίες. Και θα σου δώσω μια εικόνα, την ώρα που ο Προμηθέας, ξέρω εγώ, μίλαγε με τον

Ήφαιστο κι ήτανε η υπόθεση των αετών που του έτρωγαν το συκώτι παρουσιάζονται τρεις – τέσσερεις αετοί, κοντά, από πάνω, ζωντανοί και ακούς μια φωνή ααααααααα, ο κόσμος. Ήταν καταπληκτικό!»

Ο Προμηθέας του Γ. Ζογγολόπουλου συνομιλεί με τη χρονική στιγμή που παρουσιάστηκε στους Δελφούς ο Προμηθέας Δεσμώτης αποτελώντας σήμερα τη γλυπτική αποτύπωση μιας θριαμβευτικής παράστασης, η οποία καταγράφηκε στην ιστορία.

Τόσο κατά τις πρώτες Δελφικές Εορτές το 1927 όσο και κατά τις δεύτερες το 1930, η τραγωδία του Αισχύλου σε επιμέλεια Άγγελου Σικελιανού και Εύας Πάλμερ – Σικελιανού άφησε κατενθουσιασμένους τους θεατές. Μάλιστα, η παράσταση του 1930 φέρεται να προκάλεσε πρωτοφανή συγκίνηση στους θεατές οι οποίοι υπολογίζονταν 1.500, ενώ το 1927, 1.000.

Στην εν λόγω παράσταση η σκηνογραφία του Γ. Κοντολέοντος παρουσίαζε μια απλή κατασκευή από ένα γκρίζο επίπεδο, στο οποίο είχε στερεωθεί μια στήλη, όπου ο Ήφαιστος έδενε τον Προμηθέα που φορούσε ένα μακρύ χιτώνα και πολλοί θεατές έκαναν τον παραλληλισμό του Προμηθέα με τον Ιησού ως Εσταυρωμένο.

Τα πρωτότυπα και εντυπωσιακά σκηνοθετικά εφέ, η απομίμηση του κεραυνού με ειδικό μηχάνημα και η καταβράθρωση του Προμηθέα μέσα σε φλόγες και καπνούς έκαναν τους θεατές να σηκωθούν όρθιοι ζητωκραυγάζοντας και επευφημώντας το ζεύγος Σικελιανού.

Η ζωντή ανάμνηση της παράστασης Προμηθέας Δεσμώτης στους Δελφούς οδήγησε τον γλύπτη 30 χρόνια αργότερα στη δημιουργία ενός από τα πρώτα αφαιρετικά γλυπτά του. Σύμφωνα, δε, με τον ίδιο τα γλυπτά Προμηθέας και Ποσειδώνας του 1957 είναι τα πρώτα γλυπτά του, τα οποία παρουσιάζουν «σημαντική αφαίρεση». Και τα δύο έργα παρουσιάζονται στην Μπιενάλε του Σάο Πάολο.

Ο Προμηθέας Δεσμώτης είναι η έκφραση της ελεύθερης συνείδησης του ανθρώπου που αντιστέκεται στην κατάχρηση και τον αυταρχισμό της εξουσίας. Η εναντίωση του Προμηθέα στον Δία για την προάσπιση και την επιβίωση του ανθρώπινου γένους και η, εν τέλει, νίκη του πρώτου αποτελεί τον κεντρικό άξονα της ελεύθερης σκέψης του ανθρώπου και του διαρκούς αγώνα του για εξέλιξη και πρόοδο.

Γιώργος Ζογγολόπουλος. Το γλυπτό της Θεσσαλονίκης και η υποδοχή του (από το αρχείο του Τ.Σπητέρη)

Το παρόν κείμενο σκοπεύει να επικεντρωθεί σε μια μεγάλη χειρονομία του γλύπτη, σε ένα γεγονός που υπήρξε κομβικό για την εξέλιξη των εικαστικών τεχνών στην πόλη της Θεσσαλονίκης, σε μία πράξη που καταγράφεται μέσα από γράμματα και έντυπα στο αρχείο Σπητέρη.

Πρόκειται για το αφηρημένο γλυπτό που έστησε ο Ζογγολόπουλος, μετά από παραγγελία, στην πύλη Σιντριβανιού της ΔΕΘ, το 1966.

Η δημόσια γλυπτική είναι από τη φύση και τον χαρακτήρα της τις περισσότερες φορές ένα κοινωνικό ή καλύτερα ένα καλλιτεχνικό, με έντονα κοινωνικά χαρακτηριστικά, φαινόμενο. Προορισμένη για να ιδωθεί από τους πολλούς και έχοντας χαρακτήρα μονιμότητας καθορίζεται συχνά ως προς το ύφος και την τεχνοτροπία από εξωκαλλιτεχνικούς παράγοντες. Καθώς συνήθως πρόκειται για δημόσια παραγγελία καλείται να εκφράσει τα κυρίαρχα κάθε φορά ιδεολογήματα ακολουθώντας προσεκτικά τις επιταγές της κοινής γνώμης.

Είναι ως επί το πλείστον συντηρητική, καθώς σκοπός της είναι να επιβεβαιώνει, και να εντάσσεται ευκολότερα στην εμπειρία του κοινού από την τέχνη. Στην Ελλάδα με την ισχυρή κλασική παράδοση στη γλυπτική και την αρχιτεκτονική, η δημόσια γλυπτική κάθε φορά είχε να συγκριθεί με ένα πρώτο συγκριτικό που έφτανε το τέλειο και το θεϊκό. Οποιαδήποτε παρεκτροπή από τον κανόνα προκαλούσε την μήνιν των κριτικών και των αρθρογράφων των εφημερίδων, συχνά με προσωπικούς υπαινιγμούς.

Η δημόσια γλυπτική στην Ελλάδα έμοιαζε να κινείται σε ένα κενό χρόνου, σε μια εκπληκτική ομοιομορφία στυλ και τρόπων. Και το σημαντικότερο είναι ότι τίποτε δεν έμοιαζε να ταρασσει αυτήν την ηρεμία ακόμη και μέσα στη δεκαετία του 1960, όταν όλοι μιλούσαν και συζητούσαν για την αφηρημένη τέχνη. Η δημόσια γλυπτική αποτελούσε το τελευταίο οχυρό της ανιστορικότητας της ελληνικής τέχνης.

Η τοποθέτηση λοιπόν του γλυπτού του Ζογγολόπουλου έπεσε σαν «κεραυνός εν αιθρία» στους Θεσσαλονικείς που κλήθηκαν να απαντήσουν σε ζητήματα που δεν είχαν καν τεθεί στο οικονομικό και πολιτικό κέντρο του κράτους, την Αθήνα.

ΦΑΚΕΛΟΣ 23

Πριν έναν μήνα, έπεσα σχεδόν τυχαία πάνω στον «Φάκελο 23» (με κωδικό: GRGSA-CSA_ADM044.S01.01.F001110) των Γενικών Αρχείων του Κράτους, με τίτλο «Γυμνάσιον Λεβιδίου Αρκαδίας, 1926 -1933». Με τεράστια έκπληξη ανακαλύπτω ως περιεχόμενό του, 21 αρχιτεκτονικά σχέδια για την ίδρυση του

Γυμνασίου Λεβιδίου: το παλιό μας Σχολείο! Στους τίτλους περιεχομένων του φακέλου αναφέρεται: « Υπάρχουν δύο αρχικές μελέτες: του Γ. Πάντζαρη (1926) και του Π. Γεωργακόπουλου (1931-1932). Ο Γ. Ζογγολόπουλος υπογράφει μελέτη αποχωρητηρίων (1933). Αρχιτέκτονες: Γ. Πάντζαρης, Π. Γεωργακόπουλος, Γ. Ζογγολόπουλος».

Ο «αιώνιος έφηβος», όπως τον αποκαλούσαν, ερεύνησε το μέτρο και την αρμονία στην τέχνη του. Ως καλλιτέχνης έλαβε πολλές επίσημες διακρίσεις και έργα του βρίσκονται σε σημαντικούς δημόσιους χώρους της Ελλάδας, της Ευρώπης και της Αμερικής, καθώς επίσης και σε πολλές ελληνικές και ξένες συλλογές και μουσεία.

Οι ταξιδιώτες που φτάνουν στο Αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος, οι βιαστικοί επιβάτες του μετρό στο Σύνταγμα, οι περιπατητές στην παραλία της Θεσσαλονίκης, οι περαστικοί από την Ομόνοια, βλέπουν σχεδόν καθημερινά τα έργα του σπουδαίου Έλληνα γλύπτη Γεώργιου Ζογγολόπουλου. Ο «αιώνιος έφηβος», όπως τον αποκαλούσαν, ερεύνησε το μέτρο και την αρμονία στην τέχνη του και οραματίστηκε μια τέχνη προσιτή στο κοινό. Η απόδειξη του οράματός του είναι τα μοναδικά, ευρηματικά, εμβληματικά και παιγνιώδη έργα του που κοσμούν τους δημόσιους χώρους στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η μοναδικότητα των έργων του Ζογγολόπουλου έγκειται κυρίως στην εντύπωση που δημιουργεί στον θεατή ότι δημιουργήθηκαν αποκλειστικά και μόνο για να τοποθετηθούν στο συγκεκριμένο σημείο στο οποίο βρίσκονται. Υπάρχει μέσα σε αυτά τα έργα το μάτι του αρχιτέκτονα, που αξιολογεί το περιβάλλον προκειμένου να επιτευχθεί η αρμονία ανάμεσα σε αυτό και το έργο, κανένα να μην υπερισχύει του άλλου. Είναι η στιγμή που το βλέμμα του περαστικού αγκιστρώνεται από μια ανάσα αρμονίας και καλαισθησίας, λυρισμού μέσα στο τσιμεντένιο τοπίο.

«Δεν μπορεί να νοείται μεγάλη γλυπτική χωρίς αρχιτεκτονική μέσα. Έχω αποκτήσει αυτήν την έννοια, του να γίνεται η γλυπτική – αρχιτεκτονική, πράγμα που δυστυχώς λιγάκι λείπει από εδώ. Από την άλλη πλευρά, από την έκθεση που είδα εδώ και τέσσερα χρόνια, έκθεση σύγχρονης αρχιτεκτονικής, ήταν εκεί Γιαπωνέζοι καταπληκτικοί. Τι είχα προσέξει; Ότι η αρχιτεκτονική, με τα πλέγματα αυτά τα μεγάλα, ήταν γλυπτική. Μια συνάντηση που φαίνεται καθαρά, χωρίς να θέλω να κάνω τον έξυπνο – άμα τη δεις, πείθεται ότι έτσι είναι. Γι' αυτό με βοήθησε πολύ η αρχιτεκτονική στη δουλειά μου», έλεγε ο Γεώργιος Ζογγολόπουλος.

Οκτώ γλυπτά του εκτίθενται από σήμερα στους υπαίθριους χώρους της Αγοράς και της Πίσω Αγοράς του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος σε συνεργασία με το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου, που διοργανώνουν την

πρώτη έκθεση με τίτλο: *Γιώργος Ζογγολόπουλος: Το όραμα μιας δημόσιας γλυπτικής*, αφιερωμένη αποκλειστικά σε δημόσια γλυπτά του εμβληματικού καλλιτέχνη, τα οποία βρίσκονται εγκατεστημένα στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Παράλληλα, στο αίθριο του τέταρτου ορόφου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος θα παρουσιαστούν 12 γλυπτά, 4 για πρώτη φορά, τα οποία θα πλαισιώνονται από μακέτες, κατασκευές, σχέδια, βίντεο, φωτογραφίες και διαδραστικές εφαρμογές προκειμένου να αποτυπωθεί η σχέση τους με τους δημόσιους χώρους στους οποίους βρίσκονται. Η επιφάνεια του ατελιέ του Ζογγολόπουλου, η μακέτα της ευρύτερης περιοχής του Μνημείου του Ζαλόγγου και τμήμα ομπρέλας του γλυπτού «Ομπρέλες» σε φυσικό μέγεθος θα παρουσιαστούν επίσης για πρώτη φορά. Η έκθεση περιλαμβάνει ακόμα βίντεο για τη ζωή και το έργο του Ζογγολόπουλου, ενώ σε άλλους χώρους του ΚΠΙΣΝ θα πραγματοποιηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα με αφετηρία τα γλυπτά του καλλιτέχνη.

Στόχος της έκθεσης είναι να αποτυπώσει τον τρόπο με τον οποίο η δημόσια γλυπτική του Ζογγολόπουλου σηματοδοτεί και συνομιλεί με τους χώρους στους οποίους βρίσκεται και επικοινωνεί με το κοινό στην καθημερινότητά του, αλλά και να αναδείξει τη σημασία της δημόσιας τέχνης. Το τελευταίο αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα δεδομένου ότι η έκθεση πραγματοποιείται στο ΚΠΙΣΝ, το οποίο φιλοδοξεί να επαναπροσδιορίσει το ίδιο τη σχέση του πολίτη με το δημόσιο χώρο.

Ο Ζογγολόπουλος έριξε το διαπεραστικό, εξεταστικό, ποιητικό, βαθύ και διερευνητικό βλέμμα γύρω του και με την τέχνη του μεταμόρφωσε το περιβάλλον στο οποίο τοποθετούσε τα έργα του, υπαγορεύοντας τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να δούμε, εμείς οι θεατές τα έργα του. Με βλέμμα ανοιχτό στον ορίζοντα και σκέψη που διατρέχει επάνω από το φυσικό χώρο και χρόνο. Η παρουσία των έργων του στο δημόσιο χώρο δηλώνουν ένα νέο ήθος αλλά και την αντίληψή του για την αισθητική, λαμβάνοντας υπόψη του την κοινωνική πραγματικότητα. Αυτή είναι και η ουσιαστικότερη συμβολή του. Καταργεί τους όρους του δημόσιου και του ιδιωτικού, κάνει την τέχνη του κτήμα όλων, ενώ, σε αντίθεση με πολλούς ομότεχνούς του, μεγαλώνοντας εξελίσσεται σχεδιαστικά και τεχνοτροπικά, αφαιρεί, πειραματίζεται, αναπτύσσει καινοτόμους και περίπλοκους σχηματισμούς άρτιους δομικά και αισθητικά.

Ο Ζογγολόπουλος «παίζει» με τους περαστικούς, που στέκονται για μια στιγμή μπροστά στις λεπτεπίλεπτες συνθέσεις από ανοξείδωτο μέταλλο, στα ανάλαφρα πλέγματα με τις δημοφιλείς ομπρέλες και τους μεγεθυντικούς φακούς. Ο γλύπτης

του δημόσιου χώρου επιλέγει να συνομιλήσει με όλους μέσα από αυτή την απόφαση, καταργεί τις συμβάσεις και προτάσσει την καλλιτεχνική του έκφραση πέρα από τις ταμπέλες που υπαγόρευε η εποχή και τα ρεύματα της τέχνης. Στα χέρια του τα άκαμπτα υλικά μαζί με τα ευτελή που χρησιμοποιεί αφηφούν τους νόμους της βαρύτητας, η τέχνη φανερώνεται σε όλες τις διαστάσεις της. Η ιδεολογική και καλλιτεχνική προσέγγιση του Ζογγολόπουλου στη δημόσια γλυπτική είναι ίσως η πιο αξιοσημείωτη που έχουμε γνωρίσει στην Ελλάδα. Δεν είναι τυχαίο ότι η καλλιτεχνική του δραστηριότητα τον έχει κάνει γνωστό σε ολόκληρο τον κόσμο.

Στην πρώτη του ατομική έκθεση (1948, Ζαχαρίου) παρουσιάζει μια ώριμη παραστατική γλυπτική, η οποία θα εξελιχθεί εντυπωσιακά τα επόμενα χρόνια και θα ενταχθεί στο κλίμα της διεθνούς μοντέρνας τέχνης. Σε αυτό συνέβαλε και η μετεκπαίδευσή του στο Παρίσι (1949-1950), στο ατελιέ του Gimond με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης) και στην Ιταλία (1952-1954, με υποτροφία του ΙΚΥ), όπου μελέτησε τις τεχνικές της χαλκοχυτικής στη Ρώμη και στην Pistoia.

Κύριο χαρακτηριστικό της δουλειάς του είναι η συνεχής ανανέωση των μορφών, των υλικών, των τεχνικών μέσων και της σχέσης με το χώρο. Η τέχνη του αξιοποιεί την κίνηση και το φως, τη σχέση του κενού με το πλήρες, τα σχήματα και τους ήχους, σε έναν αδιάκοπο διάλογο με το χώρο. Αυτό ισχύει για το σύνολο του έργου του, από το Μνημείο του Ζαλόγγου και τη διαμόρφωση της Πλατείας Ομονοίας (1954-1960) μέχρι τα αφηρημένα γλυπτά της δεκαετίας του '60, και από την κινητική γλυπτική μετά το 1970 μέχρι τη χρήση του νερού και των φακών στα χρόνια του '80, τις πασίγνωστες Ομπρέλες μετά το 1990, ακόμα και το έργο του στο σταθμό του Συντάγματος του αθηναϊκού Μετρό.

Μόλις έκλεισε τα 34 του χρόνια, αλλά ελάχιστες φορές έχει δει το φως, είτε των προβολέων, είτε του ήλιου. Οι ατσάλινες χορδές του τον περισσότερο καιρό έμεναν ακίνητες και το νερό δεν έτρεχε για να κινήσει απαλά τους τρεις κύκλους που το αποτελούν. Το εντυπωσιακό γλυπτό του Γιώργου Ζογγολόπουλου βρήκε τη θέση του.

Είναι η κεντρική είσοδος των Γενικών Αρχείων του Κράτους στο Ψυχικό, στα οποία το Ίδρυμα Ζογγολόπουλου δάνεισε για την επόμενη δεκαετία τους «*Τρεις Κύκλους*», τους οποίους οι φιλότεχνοι είχαν δει τόσο στην γκαλερί Ζουμπουλάκη το 1979 όσο και στην είσοδο του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών στην αναδρομική έκθεση του καλλιτέχνη (Νοέμβριος 2008 - Ιανουάριος 2009).

Εκτοτε το γλυπτό απομονωμένο σε χώρους μη προσβάσιμους δεν επικοινωνούσε με τον κόσμο όπως ήθελε ο δημιουργός του, ο οποίος εκτός των άλλων υπογράφει και το εμβληματικό μνημείο του Ζαλόγγου. Τώρα όμως και με αφορμή την παγκόσμια ημέρα αρχείων οι «*Τρεις Κύκλοι*» θα «αποκαλυφθούν» μαζί με σχέδια από το αρχιτεκτονικό και γλυπτικό έργο του καλλιτέχνη, από το αρχειακό υλικό των Γενικών Αρχείων του Κράτους και του Ιδρύματος Ζογγολόπουλου και φωτογραφικό υλικό.

Στην πρώτη του ατομική έκθεση (1948, Ζαχαρίου) παρουσιάζει μια ώριμη παραστατική γλυπτική, η οποία θα εξελιχθεί εντυπωσιακά τα επόμενα χρόνια και θα ενταχθεί στο κλίμα της διεθνούς μοντέρνας τέχνης. Σε αυτό συνέβαλε και η μετεκπαίδευσή του στο Παρίσι (1949-1950), στο ατελιέ του Gimond (με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης) και στην Ιταλία (1952-1954, με υποτροφία του ΙΚΥ), όπου μελέτησε τις τεχνικές της χαλκοχυτικής στη Ρώμη και στην Pistoia.

Κύριο χαρακτηριστικό της δουλειάς του είναι η συνεχής ανανέωση των μορφών, των υλικών, των τεχνικών μέσων και της σχέσης με το χώρο. Η τέχνη του αξιοποιεί την κίνηση και το φως, τη σχέση του κενού με το πλήρες, τα σχήματα και τους ήχους, σε έναν αδιάκοπο διάλογο με το χώρο. Αυτό ισχύει για το σύνολο του έργου του, από το Μνημείο του Ζαλόγγου και τη διαμόρφωση της Πλατείας Ομονοίας (1954-1960) μέχρι τα αφηρημένα γλυπτά της δεκαετίας του '60, και από την κινητική γλυπτική μετά το 1970 μέχρι τη χρήση του νερού και των φακών στα χρόνια του '80, τις πασίγνωστες Ομπρέλες μετά το 1990, ακόμα και το έργο του στο σταθμό του Συντάγματος του αθηναϊκού Μετρό.

Α3. Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου

Η συλλογή του Ιδρύματος Γεωργίου Ζογγολόπουλου συγκροτήθηκε το 2004, έτος κατά το οποίο ο γλύπτης Γιώργος Ζογγολόπουλος συνέστησε το ομώνυμο ίδρυμα στο οποίο και κληροδότησε το έργο του. Η συλλογή περιλαμβάνει το σύνολο των γλυπτών και ζωγραφικών έργων του καλλιτέχνη, καθώς και μέρος του ζωγραφικού έργου της συζύγου του γλύπτη, Ελένης Πασχαλίδου – Ζογγολοπούλου. Μέσα από την ψηφιακή συλλογή που αναπτύχθηκε το 2015 οι χρήστες μπορούν διαδικτυακά να αναζητήσουν έργα του διεθνώς καταξιωμένου Έλληνα καλλιτέχνη Γιώργου Ζογγολόπουλου που ανήκει στην περίφημη Γενιά του '30 και είναι από τους πρωτοπόρους του μοντερνισμού.

Το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου είναι κοινωφελής μη κερδοσκοπικός οργανισμός που συστάθηκε τον Φεβρουάριο του 2004 στην Αθήνα από τον καλλιτέχνη Γιώργο Ζογγολόπουλο και η έγκριση της σύστασής του δόθηκε έναν χρόνο μετά. Ο Ζογγολόπουλος κληροδότησε στο Ίδρυμα όλη του τη συλλογή έργων του ίδιου και της συζύγου του, Ελένης Ζογγολοπούλου. Παραχώρησε επίσης και ολόκληρο το αρχείο του, με σκίτσα, σχέδια, άρθρα και πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό. Το Ίδρυμα διοικείται από εξαμελές Διοικητικό Συμβούλιο και ως έδρα έχει την πρώην κατοικία του γλύπτη στο Ψυχικό

Το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου στοχεύει στη διαφύλαξη του έργου που κληροδότησε σε αυτό ο καταξιωμένος Έλληνας γλύπτης, καθώς και το έργο της συζύγου του, ζωγράφου Ελένης Πασχαλίδου – Ζογγολοπούλου. Αποτελεί τον νόμιμο κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων του έργου των καλλιτεχνών και των δικαιωμάτων αναπαραγωγής. Εδρεύει στην κατοικία του ζεύγους Ζογγολόπουλου στο Ψυχικό (Δημοκρατίας 49), ενώ επισκέψιμο είναι και το ατελιέ του καλλιτέχνη στον ίδιο χώρο.

Σκοποί του Ιδρύματος είναι η συγκέντρωση, μελέτη και ανάδειξη της ζωής και του έργου του Ζογγολόπουλου και της ελληνικής ζωγραφικής και γλυπτικής μέσω των περιοδικών εκθέσεων, η διεξαγωγή καλλιτεχνικών εκδηλώσεων για τη διάδοση των Καλών Τεχνών στο ευρύ κοινό, η συγκέντρωση μέσω αγορών ή με αποδοχής δωρεών και άλλων έργων του καλλιτέχνη και η ενίσχυση ταλαντούχων νέων γλυπτών, με χορήγηση χρηματικών εφάπαξ επάθλων σε αποφοίτους της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών, εφόσον το επιτρέπουν οι πόροι του οργανισμού.

Το Ίδρυμα Ζογγολόπουλου έχει στην κατοχή του πάνω από 1000 έργα τέχνης, καθώς και πλούσιο αρχειακό υλικό. Η πλειοψηφία είναι γλυπτά, μακέτες γλυπτών μνημειακών διαστάσεων, σχέδια, σκίτσα, σπουδές και προπλάσματα έργων που αργότερα στήθηκαν στο δημόσιο χώρο. Ωστόσο ο γλύπτης άφησε παρακαταθήκη και έργα τα οποία για διάφορους λόγους δεν θέλησε ποτέ να αποχωριστεί ή δεν θέλησε να δημοσιοποιήσει. Σημαντική είναι επίσης η συλλογή από αρχιτεκτονικά σχέδια και ζωγραφικά έργα του τα οποία και αποδεικνύουν τον πολυσχιδή καλλιτεχνικό του χαρακτήρα. Επίσης το Ίδρυμα διαθέτει μια πολύ καλά ενημερωμένη βιβλιοθήκη γύρω από τον καλλιτέχνη, αλλά και για τη γλυπτική εν γένει. Στο ίδρυμα ανήκει επίσης το εργαστήριο του Ζογγολόπουλου που βρίσκεται στον ίδιο χώρο. Στη συλλογή του Ιδρύματος περιλαμβάνονται και ζωγραφικοί

πίνακες της Ελένης Πασχαλίδου - Ζογγολοπούλου που είναι ίσως άγνωστοι στο ευρύ κοινό.

Το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου είναι ο νόμιμος φορέας πιστοποίησης γλυπτών του Γιώργου Ζογγολόπουλου. Συνεργάζεται και παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες σε κατόχους (ιδιώτες και φορείς) γλυπτών του Ζογγολόπουλου σε θέματα συντήρησης και χωροθέτησης και τοποθετεί γλυπτά του καλλιτέχνη σε δημόσιους χώρους. Επίσης διοργανώνει εκθέσεις, αναπτύσσει εκπαιδευτικά προγράμματα σχετικά με το έργο του Γεωργίου και της Ελένη Ζογγολόπουλου αλλά και με τη σύγχρονη ελληνική τέχνη και οργανώνει προγράμματα μηνιαίων δωρεάν επισκέψεων στην Υπαίθρια Γλυπτοθήκη Ψυχικού – Πλατεία «Γιώργου Ζογγολόπουλου».

Ιστορικό Αρχείο Ιδρύματος

Το Ιστορικό Αρχείο του Ιδρύματος Γεωργίου Ζογγολόπουλου διαχειρίζεται την αρχειακή συλλογή των καλλιτεχνών Γιώργου Ζογγολόπουλου, Αθήνα, 1901/3-2004 (γλύπτης και ζωγράφος, με παράλληλη εκπόνηση αρχιτεκτονικού έργου) και της Ελένης Πασχαλίδου – Ζογγολοπούλου, Κωνσταντινούπολη, 1909 - Αθήνα, 1991 (ζωγράφος), οι οποίοι υπήρξαν σημαντικοί εκφραστές της Γενιάς του '30 με πλούσιο και πρωτοπόρο έργο στη σύγχρονη τέχνη του 20^{ου} αιώνα. Πρόκειται για τις προσωπικές αρχειακές συλλογές των δύο καλλιτεχνών, οι οποίες συγκροτήθηκαν από τους ίδιους κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους και κληροδοτήθηκαν στο Ίδρυμα από τον Γιώργο Ζογγολόπουλο κατά τη σύστασή του το 2004.

Το Ιστορικό Αρχείο αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα τεκμηρίωσης της μουσειακής συλλογής του Ιδρύματος και βρίσκεται σε διαρκή εμπλουτισμό, καθώς δεν υπήρξε συστηματική μέριμνα τήρησης αρχείου εκ μέρους των δύο παραγωγών από την έναρξη του έργου τους και το Ίδρυμα προσπαθεί για την καλύτερη δυνατή αποκατάστασή του. Αρωγοί φορείς εμπλουτισμού του αρχειακού υλικού του Ιδρύματος αποτελούν: τα Γενικά Αρχεία του Κράτους στα οποία φυλάσσεται σημαντικό τμήμα του αρχιτεκτονικού έργου του Γιώργου Ζογγολόπουλου και τα επί μέρους αρχεία της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών της Αθήνας, της Εθνικής Πινακοθήκης – Εθνικής Γλυπτοθήκης, του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών της Ελλάδος, του Οπτικοακουστικού Αρχείου της ΕΡΤ, του Μουσείου Μπενάκη, της Στρατολογικής Υπηρεσίας Αθήνας, του Πανελλήνιου Γυμναστικού Συλλόγου, του Ιδρύματος Βασίλη & Ελίζας

Γουλανδρή, τα αρχεία των Δήμων Αθηναίων, Κορίνθου, Φιλοθέης – Ψυχικού, Θεσσαλονίκης, Πρέβεζας, Νίκαιας, Ιεράπετρας, Κηφισιάς κ.α. Σημαντικές πηγές εμπλουτισμού αποτελούν επίσης τα προσωπικά αρχεία συνεργατών, φίλων και συγγενών των δύο καλλιτεχνών, εκ των οποίων ξεχωριστή ενότητα αποτελεί τμήμα του αρχείου του τεχνοκριτικού Τώνη Σπητέρη το οποίο φυλάσσεται στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών Α.Π.Θ. και τμήμα του προσωπικού αρχείου του αρχιτέκτονα Πάτροκλου Καραντινού, καθώς και τα αρχεία διαφόρων αιθουσών τέχνης με τις οποίες διατηρούσαν συνεργασία οι καλλιτέχνες. Οι προσκτήσεις γίνονται ως αντικείμενο δωρεάς σε μορφή πρωτοτύπου ή αντιγράφου.

Το περιεχόμενο του Ιστορικού Αρχείου του Ιδρύματος αποτελείται από τεκμήρια που καλύπτουν τη χρονική περίοδο 1918-2004 και αναπτύσσεται σε σχέδια γλυπτών, κατασκευαστικά σχέδια γλυπτών, αρχιτεκτονικά σχέδια ναών, μουσείων και σχολικών συγκροτημάτων, σκίτσα, ζωγραφικά σκίτσα, μελέτες, θεωρητικά κείμενα και δοκίμια – ορισμένα εκ των οποίων δημοσιευμένα -, αλληλογραφία, χειρόγραφες και δακτυλόγραφες σημειώσεις – μεταξύ των οποίων και βιογραφικά σημειώματα- υπό τη μορφή λυτών ή δεμένων τεκμηρίων, φωτογραφίες έργων, εκθέσεων, εκδηλώσεων και φωτογραφίες ιδιωτικού βίου, συνεντεύξεις – έντυπες και οπτικοακουστικές -, περιοδικός και ημερήσιος Τύπος, αποκόμματα Τύπου και αποδελτιώσεις άρθρων για έργα ή εκθέσεις του καλλιτέχνη, αφίσες, καταλόγους εκθέσεων, έντυπα προγράμματα, φυλλάδια και επικοινωνιακό υλικό εκθέσεων, φωτογραφίες - αρνητικά – slides και οπτικοακουστικό υλικό από εγκαταστάσεις γλυπτών σε δημόσιους χώρους, από συμμετοχές σε εθνικές και διεθνείς εκθέσεις όπως η Μπιενάλε της Βενετίας, από τα εργαστήρια των καλλιτεχνών, καθώς επίσης και σειρά ντοκιμαντέρ και τηλεοπτικών αφιερωμάτων στον καλλιτέχνη.

Η οργάνωση έχει βασιστεί στη θεματική ταξινόμηση με τη δημιουργία του αντίστοιχου ευρετηρίου. Αρχειακές ενότητες οι οποίες βρίσκονται υπό επεξεργασία καθώς περιήλθαν και περιέρχονται τμηματικά στην κατοχή του Ιδρύματος, δημιούργησαν την ανάγκη περαιτέρω επεξεργασίας του συνόλου του ιστορικού αρχείου, μέρος του οποίου έχει ψηφιοποιηθεί. Γλώσσες των τεκμηρίων είναι η ελληνική, αγγλική, ιταλική και γαλλική γλώσσα.

Το Ίδρυμα διαθέτει τα τεκμήρια του Ιστορικού Αρχείου για πολιτιστικούς, ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς και η πρόσβαση είναι ελεύθερη κατόπιν ραντεβού για επιτόπια έρευνα σε θέση ερευνητή κατά τις ημέρες και ώρες λειτουργίας του Ιδρύματος με τη συμπλήρωση σχετικής αίτησης έρευνας. Επίσης,

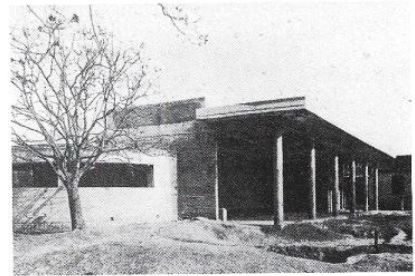
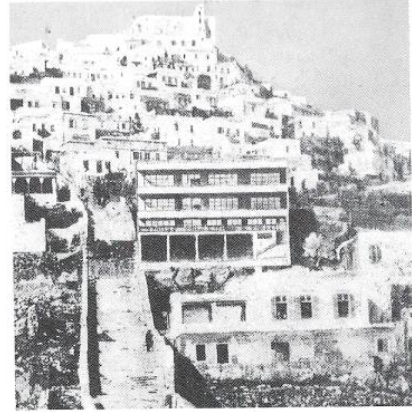
τηλεφωνική ή μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου εξυπηρέτηση παρέχεται στους ερευνητές για την αναζήτηση πληροφοριών ή τεκμηρίων που τους ενδιαφέρουν.

Το Ιστορικό Αρχείο για λόγους εσωτερικής αναδιοργάνωσης τους τελευταίους μήνες εξυπηρετεί μόνον κατ' εξαίρεση ερευνητές. Στόχος του Ιδρύματος είναι η αποκατάστασή του, η συνολική ψηφιοποίησή του και η διαχείρισή του μέσω ειδικού λογισμικού και μέσω της αναβαθμισμένης ιστοσελίδας του Ιδρύματος που βρίσκεται υπό διαμόρφωση.

A4. ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΟΓΓΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ:

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αρχιτεκτονικά αρχεία του Γ.Ζογγολόπουλου από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους
(Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών του
ΥΠΕΠΘ)

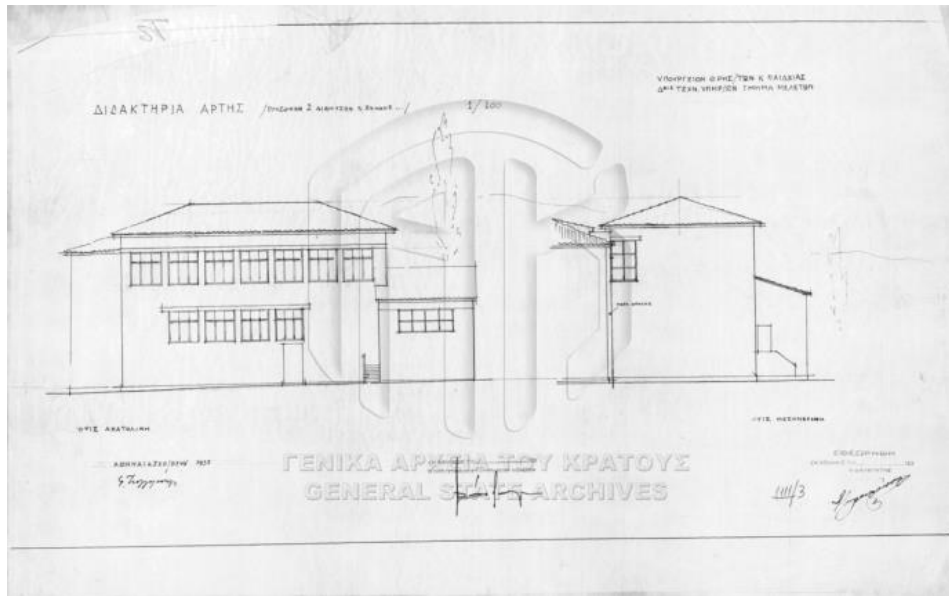
Το κτήριο του δημοτικού σχολείου στην Άνω Σύρο, το οποίο σχεδίασε ο Ζογγολόπουλος το 1935.

Το κτήριο του υπόστεγου αποδυτηρίου γυμναστικής στην Αταλάντη, που σχεδίασε ο Ζογγολόπουλος το 1936.

6^ο Δημοτικό Σχολείο Αταλάντης

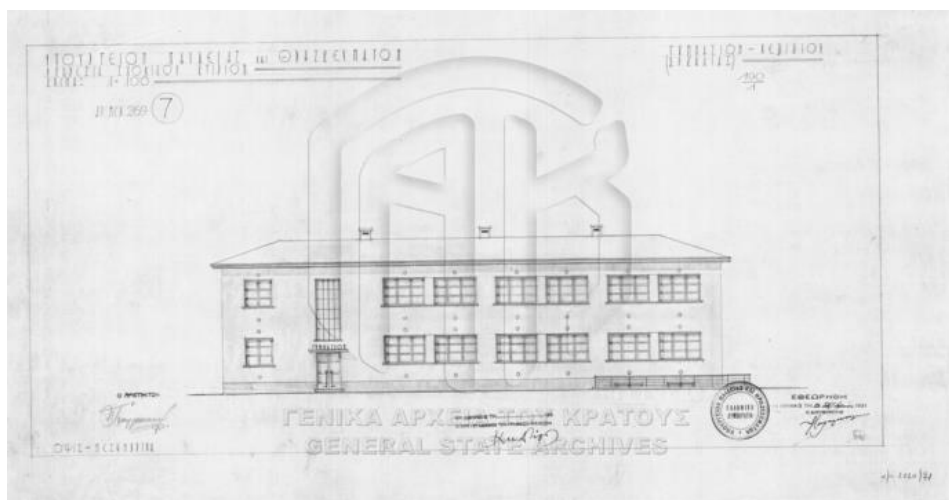
- Εκτός από την αρχική μελέτη (χρονολογία θεώρησης 1931), υπάρχει μελέτη υποστέγου γυμναστικής (Γ. Ζογγολόπουλος, χρονολογία θεώρησης 1933) και επίστρωσης δαπέδου με μωσαϊκό (Γ. Ζογγολόπουλος, χρονολογία υποβολής 1933) και επίστρωσης δαπέδου με μωσαϊκό (Γ. Ζογγολόπουλος, χρονολογία υποβολής 1935).
- Ο φάκελος περιέχει και αντίγραφα της αρχικής μελέτη που εκπονήθηκαν από τα αντίτυπα του φακέλου εργολαβίας του Δημ. Λεωνίδα (20/3/1945, με υπογραφή θεώρησης Γ. Πάντζαρη). Στο αντίγραφο τα σχέδια της αρχικής μελέτης αποδίδονται στον Π. Μεταξά, αρχιτέκτονα. Ο Π. Καραντινός ("Τα νέα σχολικά κτίρια, σ.197-198) αναφέρει τον αρχιτέκτονα μόνο με το επίθετό του.
Αρχιτέκτονες: [Π. Μεταξάς], Γ. Ζογγολόπουλος.

Διδακτήρια Άρτης (Δημοτικό, Γυμνασιο)

Αρχική μελέτη του Γ. Ζογγολόπουλου (1931, "καταργησθείσα") μελέτη τροποποίησης των παραπάνω σχεδίων από τον ίδιο αρχιτέκτονα (1931-1932) και μελέτες προσθήκης δύο αιθουσών (Γ. Ζογγολόπουλος 1937) και αμφιθεάτρου (Π. Νιαγάσας 1961). Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Νιαγάσας.

"Γυμνάσιον Λεβιδίου Αρκαδίας"

Υπάρχουν δύο αρχικές μελέτες, του Γ. Πάντζαρη (1926) και του Π. Γεωργακόπουλου (1931-1932). Ο Γ. Ζογγολόπουλος υπογράφει μελέτη αποχωρητηρίων (1933). Αρχιτέκτονες: Γ. Πάντζαρης, Π. Γεωργακόπουλος, Γ. Ζογγολόπουλος.

Τύποι Ιερών Ναών Μελανομένοι (Μητρόπολις Αθηνών - δύο διαφανή)"

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία σύνταξης.

Σε σύνολο 26 διαφανειών δύο αφορούν τη Μητρόπολη Αθηνών. Βλ. ΑΣ 43

"Παλαιά σχέδια Ιερών Ναών (Μη αντιγραφέντα)"

1938. Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

"δον Δημοτικόν Περαιώς"

1931 – 1961 Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Ν. Κορτζάς.

"Ευαγγελική Σχολή Νέας Σμύρνης (γυμνάσιον)"

1958 - 1966, 1940

Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Σ. Κορτζάς.

Η μελέτη του Γ. Ζογγολόπουλου εκπονήθηκε στα 1940 αλλά δεν θεωρήθηκε. Η μελέτη του Σ. Κορτζά εγκρίθηκε στα 1959. Υπάρχουν ακόμη σχέδια της πρόσοψης του διδακτηρίου (χρονολογία θεώρησης 1958, δ/ντής Τ.Υ. Γ. Πάντζαρης) και διαρρύθμισης της αυλής σε χώρο αθλοπαιδιών (χρονολογία θεώρησης 1966, δ/ντής Τ.Υ. Ορ. Φιντικάκης).

"Διδακτήριον κας Έλενας Βενιζέλου εις Καισαριανήν"

1940, 1957, 1930 – 1939

Η αρχική μελέτη υποβλήθηκε στη δεκαετία του 1930 (χωρίς λοιπά στοιχεία). Η ενότητα περιλαμβάνει μελέτη υποστέγου (Γ. Ζογγολόπουλος, χρονολογία θεώρησης 1940) και σταδίου (Δ. Κορτζάς, χρονολογία θεώρησης 1957).

"Αναθηματικά στήλαι. Τύποι Α', Β', Γ', Δ'"

1939

Η χρονολογία θεώρησης και σύνταξης του φακέλου είναι το έτος 1939.

- Γ. Ζογγολόπουλος- Αρχιτέκτονας

"Διδακτήρια Κουκουβαούνων (Α' Δημοτικό Μεταμορφώσεως)"

Χρονολογίες: 1931 – 1965

Αρχιτέκτονες: Π. Γεωργακόπουλος, Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Νιαγάσας, Γ. Ηλιόπουλος.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

"Φλωρίνης, Φιλιατρών (Αγ. Γεώργιος), Φιλιατρών (Κουρτάκι), Φιλιατρών (Δούναβις), Φιλιατρών (Γυμνασίου), Φαρσάλων"

1939 – 1952

Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

Εθνικό Γυμναστήριο Φλώρινας, Γυμναστήριο Γυμνασίου Φαρσάλων, Γυμναστήριο Φιλιατρών (χωρίς άλλη ένδειξη). Περιλαμβάνεται ακόμα μελέτη 5/τάξιου διδακτηρίου (αρχιτέκτων: Π. Σούρσος, χρονολογία θεώρησης 192-).

"Διδ/ριον Πρεβέζης (6/τάξιον Δημοτικών Σχολείων)"

1930 – 1939

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης αλλά επειδή η ακριβής ημερομηνία του σχεδίου είναι δυσδιάκριτη και γι' αυτό δίνεται το εύρος της δεκαετίας στην οποία ανήκει.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία σύνταξης.

"6/τάξιον Μυτιλήνης 5ου λόχου και Ν. Δ. Μυτιλήνης"

1930 – 1932

Αρχιτέκτονες: Κ. Παναγιωτάκος , Γ. Ζογγολόπουλος, Θ. Βαλεντής.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

Ο Κ. Παναγιωτάκος εκπόνησε τα σχέδια του 1930 ("12/τάξιον Μυτηλίνης"), ο Θ. Βαλεντής τα σχέδια του 1931 ("6/τάξιον Μυτιλήνης Νοτιοδυτικώς") και ο Γ. Ζογγολόπουλος τα σχέδια υποστέγου (1932).

"Δώματα"

1931 – 1962

Ν. Μητσάκης, Γ. Πάντζαρης, Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Καραντινός, Κ. Παναγιωτάκος, Β. Δούρας, Σ. Λέγγερης, Π. Κοκκινάκης, Π. Νιαγάσας, Γ. Μαμωνάς.

Η ενότητα περιλαμβάνει τύπους κιγκλιδωμάτων, θυρών, πλεγμάτων περιφράξεως κ.α.

"Αμφιθέατρα"

1931 – 1963

Αρχιτέκτονες: Ν. Μητσάκης, Γ. Πετριτσόπουλος, Σ. Λέγγερης, Ν. Κακούρης, Γ. Σταυρίδης, Κ. Παναγιωτάκος, Γ. Ζογγολόπουλος, Ορ. Φιντικάκης. Πρόκειται για σχέδια σχολικών αμφιθεάτρων - μια μόνο περίπτωση αφορά το αμφιθέατρο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

"Λεπτομέρειαι. Κρήναι. Στηθαία. Κορωνίδες. Καπνοδόχοι"

1928 – 1939

Αρχιτέκτονες: Ν. Μητσάκης, Κ. Παναγιωτάκος, Π. Καραντινός, Β. Δούρας, Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Νιαγάσας.

"Διδακτήριον Βέλλου"

1930 – 1939

Μελέτη υποστέγου και λουτρών. Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

Η χρονολογία θεώρησης του φακέλου είναι δυσδιάκριτη και γι αυτό δίνεται εύρος δεκαετίας 1930-1939 ενώ η χρονολογία σύνταξης είναι το έτος 1935.

"6/τάξιον Κιάτου"

1925, 1935, 1963

Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Γ. Σταυρίδης.

Χρονολογίες θεώρησης του φακέλου είναι τα έτη 1925, 1935. Χρονολογίες σύνταξης του φακέλου είναι τα έτη 1935, 1963.

Ο Γ. Ζογγολόπουλος εκπόνησε τα σχέδια του 1925 και του 1935 . Από αυτά τα θεωρημένα είναι μόνο του 1935. Ο Γ. Σταυρίδης υπογράφει τα σχέδια αποχωρητηρίων (1963).

"Γυμνάσιον Μεσολογγίου"

1931 – 1933

Αρχιτέκτονες: Π. Γεωργακόπουλος , Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Νιαγάσας.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

Σχέδια του Π. Γεωργακόπουλου (1931-1932) του Γ. Ζογγολόπουλου (1933) και μελέτη προσθήκης αιθουσών και γραφείου (Π. Νιαγάσας, χωρίς χρονολογία θεώρησης).

"Δημοτικόν Σχολείον Κέρκυρας- Αρχαιοφυλακείον"

1933

Χρονολογία θεώρησης και σύνταξης του φακέλου είναι το έτος 1933.

Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

: "Δημοτικόν Καλεντζίου Πατρών"

1931

Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

"Διδακτήρια Άρτης"

1931 - 1932, 1935

Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

Χρονολογία θεώρησης είναι το έτος 1932.
Χρονολογία σύνταξης είναι τα έτη 1931-1932 και 1935.

"Γυμνάσιον Αμφίσσης"

1939 - 1940, 1955

Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Κ. Καραντινός.

Χρονολογία θεώρησης του φακέλου είναι τα έτη 1939-1940 και 1955.
Χρονολογία σύνταξης του φακέλου είναι τα έτη 1939-1940.

"Γυμνάσιον Καλαβρύτων"

1946 – 1961

Αρχιτέκτονες: Π. Καραντινός, Γ. Ζογγολόπουλος.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

"Αποχωρητήτρια εν χρήσει"

1930 – 1950

Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Β. Δούρας.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

"Διδακτήρια Κηφισιάς"

1931

Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

Πρβλ. ΑΣ 884-885.

"Σιδηραί θύραι. Παλαιοί τύποι"

1930 – 1937

Εφαρμογές σε διδακτήρια. Αρχιτέκτονες: Ν. Μητσάκης, Β. Δούρας, Κ. Δήμου, Π. Καραντινός, Ορ. Μάλτος, Κ. Παναγιωτάκος, Γ. Ζογγολόπουλος, Ν. Κακούρης, Θ. Βαλέντης. Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

"Παλαιαί στέγαι ουχί εν χρήσει"

1930 – 1959

Αρχιτέκτονες: Ν. Μητσάκης, Γ. Ζογγολόπουλος, Γ. Μαμωνάς, Σ. Σταματίου, Μ(;) Παναγιωτόπουλος.

Η ακριβής ημερομηνία θεώρησης του σχεδίου είναι δυσδιάκριτη και γι' αυτό δίνεται το εύρος της δεκαετίας στην οποία ανήκει.

"Ξύλιναι θύραι. Παλαιοί Τύποι"

1931 – 1958

Αρχιτέκτονες: Π. Καραντινός, Ν. Μητσάκης, Θ. Βαλεντής, Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Νιαγάσας, Β. Δούρας.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

" Δημοτικόν Σχολείον Μανδουκίου Κέρκυρας"

1932 – 1933

Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Π. Καραντινός.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης

"Γυμναστική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής Αθηνών"

1946 – 1970

Αρχιτέκτονες: Γ. Ζογγολόπουλος, Ορ. Φιντικάκης, Π. Νιαγάσας.

Η χρονολογική ένδειξη του φακέλου αφορά στη χρονολογία θεώρησης.

"Δημοτικόν σχολείον Κέρκυρας. Λεπτομέρειαι μελανοπίνακος"

1933, 1953

Αρχιτέκτονας: Γ. Ζογγολόπουλος.

Η χρονολογία θεώρησης του φακέλου είναι το έτος 1953 ενώ η χρονολογία σύνταξης είναι το έτος 1933.

ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Ζαλόγγου στις 10-6-1961

Τα ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Πρέβεζας έχουν εγκαινιάσει μια σειρά σύντομων και επίκαιρων ιστορικών σημειωμάτων υπό τον τίτλο «Ψηφίδες τοπικής ιστορίας της Πρέβεζας». Στο πλαίσιο αυτό κινείται και το σημερινό μας σημείωμα που είναι αφιερωμένο στα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Ζαλόγγου που πραγματοποιήθηκε στις 10-6-1961. Το σημείωμά μας όμως δεν συνδέεται μόνο με την επέτειο της επίσημης παρουσίασης του μνημείου, αλλά συμπίπτει χρονικά και με τον παγκόσμιο εορτασμό της «Ημέρας των Αρχείων». Στο πλαίσιο της συμμετοχής μας σε αυτόν τον εορτασμό λοιπόν, επιλέξαμε το παραπάνω θέμα καθώς για τη συγγραφή του βασιστήκαμε σε μια πληθώρα αρχειακών τεκμηρίων, τόσο δημόσιων όσο ιδιωτικών, αποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό και τη σημασία των Αρχείων στην τεκμηρίωση του παρελθόντος. Στο έργο μας βρήκαμε αρωγό

καταρχάς το «Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου» το οποίο ευχαριστούμε καθώς έθεσε στη διάθεσή μας σημαντικά ιστορικά στοιχεία αλλά και αρχειακά και φωτογραφικά τεκμήρια. Το ίδρυμα διαφυλάσσει την καλλιτεχνική παρακαταθήκη του σπουδαίου Έλληνα γλύπτη και δημιουργού του μνημείου Γεωργίου Ζογγολόπουλου. Επίσης, αξιοποιήσαμε τα αρχεία της υπηρεσίας μας, όπου εντοπίσαμε δημοσιεύματα του τύπου, εγκυκλίους για τους έρανους που πραγματοποιούνταν και άλλα σχετικά έγγραφα. Τέλος, οφείλουμε να ευχαριστήσουμε τους συμπολίτες μας κ. Νίκο Δ. Καράμπελα και κα. Βικτωρία Τζούρου-Παπαγεωργίου που έθεσαν στη διάθεσή μας φωτογραφικά τεκμήρια της συλλογής τους. Μεγάλο μέρος του παραπάνω αρχειακού υλικού παρουσιάζεται για πρώτη φορά δημόσια. Ας αφήσουμε όμως τα τεκμήρια να μιλήσουν. *«Το παρελθόν Σάββατον, 10ην Ιουνίου, ετελέσθησαν τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Ζαλόγγου, παρουσία των Βασιλέων και χιλιάδων λαού».* Έτσι ξεκινά το ρεπορτάζ για την τελετή που πραγματοποιήθηκε στις 10-6-1961 και αποτελούσε την τελική πράξη μακροχρόνιων ενεργειών και εργασιών για την ανέγερση του μνημείου που είχαν ξεκινήσει ήδη από το 1950. Προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε τις απαρχές της ανέγερσης του μνημείου, θα διαπιστώσουμε ότι όσο πλησιάζουμε στην ολοκλήρωση του έργου τόσο πληθαίνουν τα πρόσωπα που ερίζουν για την πατρότητα της ιδέας, αναφερόμενοι σε γεγονότα προ μιας δεκαετίας. Μπορούμε να διακρίνουμε δύο εκδοχές. Σύμφωνα με την πρώτη, η ιστορία του μνημείου αρχίζει στις 10 Ιουνίου 1950, όταν σε εκπαιδευτική συγκέντρωση των δασκάλων του νομού Πρέβεζας, ο διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Καμαρίνας Γεώργιος Σακκάς πρότεινε την ανέγερση του μνημείου. Την 1η Σεπτεμβρίου 1950 ο Νομάρχης Πρέβεζας Σπύρος Καφεντζής απευθυνόμενος προς τους δημάρχους, κοινοτάρχες και προέδρους Σχολικών Ταμείων κάνει έκκληση για έρανο με σκοπό την ανέγερση του μνημείου του Ζαλόγγου ενώ στις 29 Οκτωβρίου 1950 πραγματοποιήθηκε συμβολική θεμελίωση στο χώρο. Παράλληλα, διενεργείται έρανος για το σκοπό αυτό σε πανελλήνια και σε τοπική κλίμακα. Οι επιθεωρητές δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης, υπό την ευθύνη των οποίων βρίσκονταν τα σχολεία της Πρέβεζας, απέστειλαν συχνά εγκυκλίους με τις οποίες καλούσαν εκπαιδευτικούς και μαθητές να συνδράμουν στον έρανο. Το έγγραφο της φωτ. 1 αποτελεί μια χαρακτηριστική τέτοια εγκύκλιο του 1951.

Σύμφωνα με τη δεύτερη αφήγηση των γεγονότων που διατυπώνεται σε άρθρα στον τοπικό τύπο τόσο από τον γνωστό Πρεβεζάνο στρατιωτικό Θρασύβουλο

Τσακαλώτο (Αγών Πρεβέζης, 5-7-1960) όσο και από την τελευταία επιτροπή ανέγερσης του μνημείου (Αγών Πρεβέζης, 2 και 16-8-1960), η ιδέα για την ανέγερση του μνημείου προέκυψε κάτω από τις παρακάτω συνθήκες. Όταν τον Μάιο του 1950 ο Θ. Τσακαλώτος επιθεωρούσε μαζί με αξιωματικούς του Μηχανικού έργα διάνοιξης δρόμου προς την Κρυοπηγή που εκτελούσε ο στρατός και ενώ είχε τεθεί θέμα διακοπής των έργων, ο δικηγόρος Αλέξανδρος Λιόντος (ο οποίος σημειωτέον είχε εξ αγχιστείας συγγένεια με τον Τσακαλώτο) «εζήτησε να προεκταθεί ο δρόμος μέχρι του Ζαλόγγου και να εγκατασταθεί επί του βράχου *Ηρώον*». Η πρόταση αυτή έγινε δεκτή από τον Τσακαλώτο ο οποίος μάλιστα διάταξε τη συνέχιση των έργων και ζήτησε από το Μηχανικό του Στρατού να καταρτίσει σχέδια για το μνημείο. Αφού υποβλήθηκαν 7 ή 8 σχέδια, μετέβη στο Ζάλογγο για να επιλεγεί ο χώρος του μνημείου. Ωστόσο, τότε, σύμφωνα με τον Τσακαλώτο, ο Νομάρχης Πρέβεζας Σπύρος Καφεντζής του ζήτησε «να του αφήσει περιθώριο ενέργειας ώστε να μην υπολειφθεί η Διοίκησης και αυτός προσωπικώς εις την κατασκευήν ενός έργου ιστορικής σημασίας». Κατά την εκτίμησή μας, οι παραπάνω εκδοχές αποδεικνύουν ότι η αρχική ιδέα για την ανέγερση ενός μνημείου στο Ζάλογγο, από όποιον και να πρωτοδιατυπώθηκε, συνάντησε μια ευρεία αποδοχή στην τότε πρεβεζάνικη κοινωνία ώστε να υιοθετηθεί και να γίνει κοινό αίτημα και ζητούμενο διαφόρων προσώπων τα οποία το διατύπωναν σε ποικίλες περιστάσεις.

Πάντως, μετά την επίσημη έκκληση του Νομάρχη Πρέβεζας για την ανέγερση του μνημείου, η Γενική Διοίκηση Ηπείρου συγκρότησε, υπό την προεδρία του Γενικού Διοικητή Κλεομένη Τσιτσάρα, ειδική Επιτροπή στην οποία συμμετείχε ως επίτιμος πρόεδρος ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σπυρίδων, και ως μέλη ο διοικητής του Α' Σώματος Στρατού Θρασύβουλος Τσακαλώτος, οι νομάρχες, καθώς και οι επιθεωρητές Στοιχειώδους και Μέσης Εκπαίδευσης των νομών της Ηπείρου και ο Δήμαρχος Πρέβεζας.

Αφού συγκεντρώθηκε κάποιο χρηματικό ποσό για την κατασκευή του μνημείου, το Υπουργείο Παιδείας προκήρυξε πανελλήνιο διαγωνισμό μεταξύ γλυπτών και αρχιτεκτόνων (11-5-1953) και λίγους μήνες αργότερα (12-9-1953) αποφασίζεται να βραβευθεί η μελέτη του Πάτροκλου Καραντινού και του Γιώργου Ζογγολόπουλου. Το έργο θεμελιώθηκε το καλοκαίρι του 1954 και τοποθετήθηκε μαρμάρινη πλάκα που έγραφε: «Εις μνήμην των ηρωιδών Σουλιωτισσών εστήθη διά πανελληνίου προσφοράς εν έτει 1954 επί Βασιλείας Παύλου του Α', Κυβερνήσεως Στρατάρχου

Αλεξ. Παπάγου και Γενικού διοικητού Ηπείρου Κλεομένους Τσιτσάρα. Εκτελεσταί Γ. Ζογγολόπουλος – Γλύπτης, Π. Καραντινός - Αρχιτέκτων»

Οι εργασίες κατασκευής ξεκίνησαν τον Ιούλιο του 1954 υπό την γενική επίβλεψη του Γεωργίου Ζογγολόπουλου και του Πάτροκλου Καραντινού ενώ η τεχνική εφαρμογή ανατέθηκε στον μαρμαροτεχνίτη Ελευθέριο Γυφτόπουλο ύστερα από πρότασή τους. Τον Απρίλιο του 1955 ο Γενικός Διοικητής Ηπείρου Κλεομένης Τσιτσάρας απηύθυνε νέα έκκληση προς τους δημάρχους, κοινοτάρχες και διευθυντές των σχολείων για έρανο για την αποπεράτωση του μνημείου, ο οποίος απέφερε 74.000 δρχ. Τον Μάρτιο του 1957, και ενώ είχε παρατηρηθεί κάποια κάμψη στην πορεία των εργασιών, ο Θρασύβουλος Τσακαλώτος ζήτησε από την τότε βασίλισσα Φρειδερίκη να θέσει το έργο υπό την προστασία της, όπως και έγινε. Στο έργο συνέδραμε και η τότε Κυβέρνηση Καραμανλή καθώς όρισε νέα Επιτροπή για την ανέγερση του μνημείου στην οποία μάλιστα συμμετείχε και ο διευθυντής της Προεδρίας της Κυβερνήσεως. Η νέα επιτροπή αποτελείτο επίσης από τον μητροπολίτη Πρεβέζης Στυλιανό, τους Νομάρχες Πρέβεζας και Ιωαννίνων, τον Θρασύβουλο Τσακαλώτο, τον Διοικητή της 8ης Μεραρχίας και τον δικηγόρο Αλέξ. Λιόντο. Επιπλέον, η κυβέρνηση αποφάσισε να δοθεί βοήθεια από τον Στρατό. Οι δύο καλλιτέχνες παραιτήθηκαν από την περαιτέρω αμοιβή τους για το έργο ενώ παράλληλα συνεχίστηκαν οι έρανοι και οι προσπάθειες συγκέντρωσης χρημάτων. Κατά κοινή παραδοχή, μεγάλο μέρος του ποσού συγκεντρώθηκε από τους Ηπειρώτες, και φυσικά από τους κατοίκους της Πρέβεζας. Είναι χαρακτηριστικό το εξής γεγονός, όπως καταγράφεται στην εφημερίδα «Βήμα Πρεβέζης» (13-4-1959), που δείχνει την έκταση και την διάδοση αυτής της προσπάθειας στον πληθυσμό της πόλης: «Την 25ην Μαρτίου το απόγευμα έγινε μια εξαιρετική εορτή του Β' Δημοτικού Σχολείου της πόλεως μας εις το κινηματοθέατρον Ακταίων. Κέντρον της εορτής απετέλεσεν ένα θεατρικό τρίπρακτο σκετς εθνικού περιεχομένου που είχε τίτλο «Ο χορός του Ζαλόγγου». Η εορτή ήτο πολύ επιτυχημένη και την ετίμησαν αι αρχαί του Νομού και της πόλεως και την είδε πολύς κόσμος, το δε χρηματικόν προϊόν της θα διετίθετο για την αποπεράτωση του μνημείου των ηρωίδων Ζαλόγγου». Επίσης, θα πρέπει ιδιαίτερα να υπογραμμιστεί και η βοήθεια των κατοίκων της Καμαρίνας στους οποίους ο Ζογγολόπουλος αναφερόταν με θαυμασμό για την προσφορά τους. Οι φωτ. 2-4 που προέρχονται από το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου παρουσιάζουν χαρακτηριστικά στιγμιότυπα από την εξέλιξη των εργασιών. Το έργο ολοκληρώθηκε το 1960 (φωτ. 5, αεροφωτογραφία από τη συλλογή του κ. Νίκου Δ. Καράμπελα) όπως μας πληροφορεί άρθρο του γραμματέα της επιτροπής

Αλ. Λιόντου ο οποίος περιγράφει με τις παρακάτω γραμμές το μνημείο, συμπυκνώνοντας το σκεπτικό των δημιουργών του: «Τ' αγάλματα, δεν έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Δεν παριστάνουν γνωστές ιστορικές μορφές Σουλιωτισσών αλλά γενικά και με πλήρη αφαίρεση των λεπτομερειών τις ηρωίδες γυναίκες του Σουλίου. Ο καλλιτέχνης επίτηδες δεν θέλησε να υποτάξει την μορφή σε ορισμένα χαρακτηριστικά, αλλά την άφησε απρόσιτη και αδέσμευτη για να αφήσει τον θεατή ελεύθερο να δώσει αυτός την μορφή όπως την έπλασε η ψυχή του και η φαντασία του. Όλο το έργο είναι επιβλητικό και υλοποιεί με το ρωμαλέο του παλμό το ασύλληπτο πνεύμα μιας ηρωικής στιγμής σ' όλο το τραγικό της μεγαλείο». Τα αποκαλυπτήριά του μνημείου πραγματοποιήθηκαν στις 10 Ιουνίου 1961 από την τότε βασίλισσα Φρειδερίκη (φωτ. 7) με μεγάλη επισημότητα. Πέρα από την παρουσία του τότε βασιλικού ζεύγους, παρέστησαν πολιτικές αρχές της ευρύτερης περιοχής (όπως νομάρχες και δήμαρχοι) αλλά και στρατιωτικοί διοικητές ενώ τιμές απέδωσαν στρατιωτικά αγήματα και η στρατιωτική μουσική. Εκτός όμως από την τελευταία, στο χώρο είχε μεταβεί και η φιλαρμονική των παιδιών της Παιδόπολης Ζηρού Φιλιππιάδας, όπως αποδεικνύει και το έγγραφο στη φωτ. 6 που παραθέτουμε. Επίσης, παραβρέθηκαν οι μητροπολίτες Πρεβέζης, Παραμυθίας, Άρτας, Ιωαννίνων και Κερκύρας καθώς της τελετής προηγήθηκε επιμνημόσυνη δέηση. Από την τελετή δεν θα μπορούσε να λείπει και ο δημιουργός του έργου (φωτ. 8-9). Τέλος, η αρθρογραφία της εποχής κάνει λόγο για πλήθος εκπροσώπων φορέων και σωματείων και για χιλιάδες λαού, ανεβάζοντας τη συμμετοχή του στον αριθμό των 5 χιλιάδων. Μια ιδιαίτερη στιγμή της εκδήλωσης υπήρξε το παρακάτω δρώμενο για το οποίο παραθέτουμε τη χαρακτηριστική περιγραφή της πρεβεζάνικης εφημερίδας «Ελευθερία»: «Αι μαθήτριά του Γυμνασίου Πρέβεζας εχόρεψαν τον χορόν του Ζαλόγγου ενώ από μακριά ηκούγοντο πυροβολισμοί. Ο χορός και οι πυροβολισμοί ήσαν συμβολικοί, αναπαριστώντες τας τελευταίας στιγμάς πού έζησαν αι γενναίοι εκείναι γυναίκες. Εις κάθε στροφήν του χορού μία - μία αι μαθήτριά εγκατέλειπον τον χορόν και εχάνοντο όπισθεν του μνημείου, ενώ από του χείλους του βράχου ερρίπτοντο στέφανοι εκ δάφνης».

Έκτοτε, αντίστοιχες εκδηλώσεις μνήμης με τη συμμετοχή του Γυμνασίου Πρέβεζας γινόταν με την ευκαιρία διαφόρων επετείων. Κάποια χαρακτηριστικά στιγμιότυπα από τέτοιες εκδηλώσεις μπορούμε να δούμε στις φωτογραφίες 10-13 που μας παραχώρησε ευγενικά η κα Βικτωρία Τζούρου – Παπαγεωργίου. Πριν κλείσουμε την ιστορική αναδρομή θα πρέπει να κάνουμε μια αναφορά σε ένα τελευταίο ζήτημα, στο θέμα των αναμνηστικών πινακίδων του μνημείου. Με την

ευκαιρία των αποκαλυπτηρίων, η αρχική πλάκα που είχε εντοιχιστεί στην βάση του μνημείου αντικαταστάθηκε με την παρακάτω: «Ο Στρατός – το Α' Σώμα Στρατού το ενεμπνεύσθη το εχρηματοδότησε και ειργάσθη συνεχώς. Ο ηπειρωτικός λαός και το πανελλήνιον μετέσχε. Η κυβέρνησις Κωνσταντίνου Καραμανλή το εβοήθησεν. Η Α. Μ. Βασίλισσα Φρειδερίκη το έθεσε υπό την προστασίαν της και το απεκάλυψε την 10 Ιουνίου 1961. Η επιτροπή: Στυλιανός μητροπολίτης Νικοπόλεως και Πρεβέζης, Θρασύβουλος Τσακαλώτος αντιστράτηγος, Ιωάννης Μπέτος Δ/της Προεδρίας Κυβερνήσεως, Γ. Μαρκόπουλος Νομάρχης Πρεβέζης, Ι. Χασαπόπουλος πρώην Νομάρχης Πρεβέζης, Κ. Καλογερόπουλος Νομάρχης Ιωαννίνων, Γεώργιος Καραγιάννης μέραρχος, Αλέξανδρος Λιόντος». Η τοποθέτηση της πινακίδας αυτής προκάλεσε την δια του τύπου διαμαρτυρία του πρώην Γενικού Διοικητή Ηπείρου Κλεομένη Τσιτσάρα ο οποίος ανέφερε ότι με τον τρόπο αυτό παραγνωρίζονταν οι προηγούμενες ενέργειες του ιδίου για την ανέγερση του μνημείου. Μα και αυτή η δεύτερη αναμνηστική πλάκα καλύφθηκε αργότερα, πιθανόν μετά την κατάργηση της βασιλείας, από τρίτη η οποία αναφέρει: «Το παρόν μνημείον ανηγέρθει εις μνήμην του εν έτει 1803 χορού του Ζαλόγγου των ηρωίδων Σουλιωτισσών υπέροχον δίδαγμα πατριωτισμού και αυτοθυσίας ανά τους αιώνας. Εθελιώθει εν έτει 1950 και επερατώθει εν έτει 1961 επί κυβερνήσεως Κων/νου Καραμανλή». Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι τρεις διαδοχικές πινακίδες και η αντικατάσταση παλιότερων από νεότερες αποτελεί μέρος της ιστορίας όχι μόνο του μνημείου αλλά και της ίδιας της ελληνικής πολιτικής ιστορίας και των πολιτικών και πολιτειακών αλλαγών που επήλθαν.

Σήμερα, το μνημείο δεσπόζει στο Ζάλογγο και αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέρος του φυσικού τοπίου, σήμα κατατεθέν της περιοχής και σημείο αναφοράς για τους ταξιδιώτες στο οδικό δίκτυο της περιοχής που έχει οπτική επαφή με το βράχο. Το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου και ο Δήμος Πρέβεζας συνεργάζονται για την δημιουργία μουσείου για το μνημείο στην Καμαρίνα. Επιπλέον, όπως πληροφορηθήκαμε, το Ίδρυμα φιλοδοξεί να πραγματοποιήσει μια Έκθεση με θέμα το Μνημείο Ζαλόγγου στο Μουσείο Μπενάκη (Αθήνα), η οποία προγραμματίζεται για το πρώτο εξάμηνο του 2016. Όπως γίνεται αντιληπτό, αυτές οι πρωτοβουλίες θα σημάνουν την ευρύτερη προβολή του μνημείου και της ανάδειξής του. Ευελπιστούμε ότι και άλλοι τοπικοί φορείς, πέρα από τον Δήμο Πρέβεζας, θα σταθούν αρωγοί στο παραπάνω έργο του ιδρύματος που ουσιαστικά προβάλλει την ιστορία της ευρύτερης περιοχής του νομού Πρέβεζας και μπορεί να ενισχύσει την

επισκεψιμότητα όχι μόνο στο Ζάλογγο αλλά και στον νομό και την πόλη της Πρέβεζας.

Τα ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Πρέβεζας από την πλευρά τους θα συμβάλουν στο έργο αυτό θέτοντας στη διάθεση του ιδρύματος αντίγραφα του αρχειακού μας υλικού που αφορούν στο μνημείο. Τέλος, καλούμε τους συμπολίτες μας οι οποίοι ενδέχεται να διαθέτουν φωτογραφικά ή άλλα τεκμήρια σχετικά με το Ζάλογγο, να επικοινωνήσουν μαζί μας (mail@gak.pre.sch.gr) προκειμένου να ψηφιοποιήσουμε τα τεκμήρια αυτά και έτσι να εμπλουτιστεί η έκθεση και το μουσείο που θα είναι αφιερωμένο στο μνημείο.

A4. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Ο Προμηθέας του Γεωργίου Ζογγολόπουλου, είναι το γλυπτό που αναβίωσε την ομώνυμη παράσταση των Δελφικών Εορτών. Ο Γιώργος Ζογγολόπουλος δημιουργεί το ορειχάλκινο γλυπτό *Προμηθέας* το 1957, το οποίο παρουσιάζει στην Μπιενάλε του Σάο Πάολο το ίδιο έτος.

Ο γλύπτης θέλει μέσα από τον *Προμηθέα* του να αποτυπώσει μια σκηνή την οποία ο ίδιος είχε ζήσει κατά τις Δελφικές Εορτές στις οποίες παρευρέθηκε γνωρίζοντας τον Άγγελο Σικελιανό.

Σύμφωνα με περιγραφή του Γιώργου Ζογγολόπουλου:

«Τις Δελφικές Γιορτές και τις δύο τις παρακολούθησα, τις έζησα. Πολύ ωραίες. Και θα σου δώσω μια εικόνα, την ώρα που ο Προμηθέας, ξέρω εγώ, μίλαγε με τον Ήφαιστο κι ήτανε η υπόθεση των αετών που του έτρωγαν το συκώτι παρουσιάζονται τρεις – τέσσερεις αετοί, κοντά, από πάνω, ζωντανοί και ακούς μια φωνή ααααααααα, ο κόσμος. Ήταν καταπληκτικό!»

Ο Προμηθέας του Γ. Ζογγολόπουλου συνομιλεί με τη χρονική στιγμή που παρουσιάστηκε στους Δελφούς ο Προμηθέας Δεσμώτης αποτελώντας σήμερα τη γλυπτική αποτύπωση μιας θριαμβευτικής παράστασης, η οποία καταγράφηκε στην ιστορία.

Τόσο κατά τις πρώτες Δελφικές Εορτές το 1927 όσο και κατά τις δεύτερες το 1930, η τραγωδία του Αισχύλου σε επιμέλεια Άγγελου Σικελιανού και Εύας Πάλμερ – Σικελιανού άφησε κατενθουσιασμένους τους θεατές. Μάλιστα, η παράσταση του 1930 φέρεται να προκάλεσε πρωτοφανή συγκίνηση στους θεατές οι οποίοι υπολογίζονταν 1.500, ενώ το 1927, 1.000.

Στην εν λόγω παράσταση η σκηνογραφία του Γ. Κοντολέοντος παρουσίαζε μια απλή κατασκευή από ένα γκρίζο επίπεδο, στο οποίο είχε στερεωθεί μια στήλη, όπου ο Ήφαιστος έδενε τον Προμηθέα που φορούσε ένα μακρύ χιτώνα και πολλοί θεατές έκαναν τον παραλληλισμό του Προμηθέα με τον Ιησού ως Εσταυρωμένο.

Τα πρωτότυπα και εντυπωσιακά σκηνοθετικά εφέ, η απομίμηση του κεραυνού με ειδικό μηχάνημα και η καταβράθρωση του Προμηθέα μέσα σε φλόγες και καπνούς έκαναν τους θεατές να σηκωθούν όρθιοι ζητωκραυγάζοντας και επευφημώντας το ζεύγος Σικελιανού.

Η ζωηρή ανάμνηση της παράστασης Προμηθέας Δεσμώτης στους Δελφούς οδήγησε τον γλύπτη 30 χρόνια αργότερα στη δημιουργία ενός από τα πρώτα αφαιρετικά γλυπτά του. Σύμφωνα, δε, με τον ίδιο τα γλυπτά Προμηθέας και Ποσειδώνας του 1957 είναι τα πρώτα γλυπτά του, τα οποία παρουσιάζουν «σημαντική αφαίρεση». Και τα δύο έργα παρουσιάζονται στην Μπιενάλε του Σάο Πάολο.

Ο Προμηθέας Δεσμώτης είναι η έκφραση της ελεύθερης συνείδησης του ανθρώπου που αντιστέκεται στην κατάχρηση και τον αυταρχισμό της εξουσίας. Η εναντίωση του Προμηθέα στον Δία για την προάσπιση και την επιβίωση του ανθρώπινου γένους και η, εν τέλει, νίκη του πρώτου αποτελεί τον κεντρικό άξονα της ελεύθερης σκέψης του ανθρώπου και του διαρκούς αγώνα του για εξέλιξη και πρόοδο.

Ο «αιώνιος έφηβος», όπως τον αποκαλούσαν, ερεύνησε το μέτρο και την αρμονία στην τέχνη του. Ως καλλιτέχνης έλαβε πολλές επίσημες διακρίσεις και έργα του βρίσκονται σε σημαντικούς δημόσιους χώρους της Ελλάδας, της Ευρώπης και της Αμερικής, καθώς επίσης και σε πολλές ελληνικές και ξένες συλλογές και μουσεία.

Οι ταξιδιώτες που φτάνουν στο Αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος, οι βιαστικοί επιβάτες του μετρό στο Σύνταγμα, οι περιπατητές στην παραλία της Θεσσαλονίκης, οι περαστικοί από την Ομόνοια, βλέπουν σχεδόν καθημερινά τα έργα του σπουδαίου Έλληνα γλύπτη Γεώργιου Ζογγολόπουλου. Ο «αιώνιος έφηβος», όπως τον αποκαλούσαν, ερεύνησε το μέτρο και την αρμονία στην τέχνη του και οραματίστηκε μια τέχνη προσιτή στο κοινό. Η απόδειξη του οράματός του είναι τα μοναδικά, ευρηματικά, εμβληματικά και παιγνιώδη έργα του που κοσμούν τους δημόσιους χώρους στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η μοναδικότητα των έργων του Ζογγολόπουλου έγκειται κυρίως στην εντύπωση που δημιουργεί στον θεατή ότι δημιουργήθηκαν αποκλειστικά και μόνο για να τοποθετηθούν στο συγκεκριμένο σημείο στο οποίο βρίσκονται. Υπάρχει μέσα σε αυτά τα έργα το μάτι του αρχιτέκτονα, που αξιολογεί το περιβάλλον προκειμένου να επιτευχθεί η αρμονία ανάμεσα σε αυτό και το έργο, κανένα να μην υπερισχύει του άλλου. Είναι η στιγμή που το βλέμμα του περαστικού αγκιστρώνεται από μια ανάσα αρμονίας και καλαισθησίας, λυρισμού μέσα στο τσιμεντένιο τοπίο.

«Δεν μπορεί να νοείται μεγάλη γλυπτική χωρίς αρχιτεκτονική μέσα. Έχω αποκτήσει αυτήν την έννοια, του να γίνεται η γλυπτική – αρχιτεκτονική, πράγμα που δυστυχώς λιγάκι λείπει από εδώ. Από την άλλη πλευρά, από την έκθεση που είδα εδώ και τέσσερα χρόνια, έκθεση σύγχρονης αρχιτεκτονικής, ήταν εκεί Γιαπωνέζοι καταπληκτικοί. Τι είχα προσέξει; Ότι η αρχιτεκτονική, με τα πλέγματα αυτά τα μεγάλα, ήταν γλυπτική. Μια συνάντηση που φαίνεται καθαρά, χωρίς να θέλω να κάνω τον έξυπνο – άμα τη δεις, πείθεται ότι έτσι είναι. Γι' αυτό με βοήθησε πολύ η αρχιτεκτονική στη δουλειά μου», έλεγε ο Γεώργιος Ζογγολόπουλος.

Οκτώ γλυπτά του εκτίθενται από σήμερα στους υπαίθριους χώρους της Αγοράς και της Πίσω Αγοράς του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος σε συνεργασία με το Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου, που διοργανώνουν την πρώτη έκθεση με τίτλο: *Γιώργος Ζογγολόπουλος: Το όραμα μιας δημόσιας γλυπτικής*, αφιερωμένη αποκλειστικά σε δημόσια γλυπτά του εμβληματικού καλλιτέχνη, τα οποία βρίσκονται εγκατεστημένα στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Παράλληλα, στο αίθριο του τέταρτου ορόφου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος θα παρουσιαστούν 12 γλυπτά, 4 για πρώτη φορά, τα οποία θα πλαισιώνονται από μακέτες, κατασκευές, σχέδια, βίντεο, φωτογραφίες και διαδραστικές εφαρμογές προκειμένου να αποτυπωθεί η σχέση τους με τους δημόσιους χώρους στους οποίους βρίσκονται. Η επιφάνεια του ατελιέ του

Ζογγολόπουλου, η μακέτα της ευρύτερης περιοχής του Μνημείου του Ζαλόγγου και τμήμα ομπρέλας του γλυπτού «Ομπρέλες» σε φυσικό μέγεθος θα παρουσιαστούν επίσης για πρώτη φορά. Η έκθεση περιλαμβάνει ακόμα βίντεο για τη ζωή και το έργο του Ζογγολόπουλου, ενώ σε άλλους χώρους του ΚΠΙΣΝ θα πραγματοποιηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα με αφετηρία τα γλυπτά του καλλιτέχνη.

Στόχος της έκθεσης είναι να αποτυπώσει τον τρόπο με τον οποίο η δημόσια γλυπτική του Ζογγολόπουλου σηματοδοτεί και συνομιλεί με τους χώρους στους οποίους βρίσκεται και επικοινωνεί με το κοινό στην καθημερινότητά του, αλλά και να αναδείξει τη σημασία της δημόσιας τέχνης. Το τελευταίο αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα δεδομένου ότι η έκθεση πραγματοποιείται στο ΚΠΙΣΝ, το οποίο φιλοδοξεί να επαναπροσδιορίσει το ίδιο τη σχέση του πολίτη με το δημόσιο χώρο.

Ο Ζογγολόπουλος έριξε το διαπεραστικό, εξεταστικό, ποιητικό, βαθύ και διερευνητικό βλέμμα γύρω του και με την τέχνη του μεταμόρφωσε το περιβάλλον στο οποίο τοποθετούσε τα έργα του, υπαγορεύοντας τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να δούμε, εμείς οι θεατές τα έργα του. Με βλέμμα ανοιχτό στον ορίζοντα και σκέψη που διατρέχει επάνω από το φυσικό χώρο και χρόνο. Η παρουσία των έργων του στο δημόσιο χώρο δηλώνουν ένα νέο ήθος αλλά και την αντίληψή του για την αισθητική, λαμβάνοντας υπόψη του την κοινωνική πραγματικότητα. Αυτή είναι και η ουσιαστικότερη συμβολή του. Καταργεί τους όρους του δημόσιου και του ιδιωτικού, κάνει την τέχνη του κτήμα όλων, ενώ, σε αντίθεση με πολλούς ομότεχνούς του, μεγαλώνοντας εξελίσσεται σχεδιαστικά και τεχνοτροπικά, αφαιρεί, πειραματίζεται, αναπτύσσει καινοτόμους και περίπλοκους σχηματισμούς άρτιους δομικά και αισθητικά.

Ο Ζογγολόπουλος «παίζει» με τους περαστικούς, που στέκονται για μια στιγμή μπροστά στις λεπτεπίλεπτες συνθέσεις από ανοξείδωτο μέταλλο, στα ανάλαφρα πλέγματα με τις δημοφιλείς ομπρέλες και τους μεγεθυντικούς φακούς. Ο γλύπτης του δημόσιου χώρου επιλέγει να συνομιλήσει με όλους μέσα από αυτή την απόφαση, καταργεί τις συμβάσεις και προτάσσει την καλλιτεχνική του έκφραση πέρα από τις ταμπέλες που υπαγόρευε η εποχή και τα ρεύματα της τέχνης. Στα χέρια του τα άκαμπτα υλικά μαζί με τα ευτελή που χρησιμοποιεί αψηφούν τους νόμους της βαρύτητας, η τέχνη φανερώνεται σε όλες τις διαστάσεις της. Η ιδεολογική και καλλιτεχνική προσέγγιση του Ζογγολόπουλου στη δημόσια γλυπτική είναι ίσως η πιο αξιοσημείωτη που έχουμε γνωρίσει στην Ελλάδα. Δεν

είναι τυχαίο ότι η καλλιτεχνική του δραστηριότητα τον έχει κάνει γνωστό σε ολόκληρο τον κόσμο.

Στην πρώτη του ατομική έκθεση (1948, Ζαχαρίου) παρουσιάζει μια ώριμη παραστατική γλυπτική, η οποία θα εξελιχθεί εντυπωσιακά τα επόμενα χρόνια και θα ενταχθεί στο κλίμα της διεθνούς μοντέρνας τέχνης. Σε αυτό συνέβαλε και η μετεκπαίδευσή του στο Παρίσι (1949-1950), στο ατελιέ του Gimond με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης) και στην Ιταλία (1952-1954, με υποτροφία του ΙΚΥ), όπου μελέτησε τις τεχνικές της χαλκοχυτικής στη Ρώμη και στην Pistoia.

Κύριο χαρακτηριστικό της δουλειάς του είναι η συνεχής ανανέωση των μορφών, των υλικών, των τεχνικών μέσων και της σχέσης με το χώρο. Η τέχνη του αξιοποιεί την κίνηση και το φως, τη σχέση του κενού με το πλήρες, τα σχήματα και τους ήχους, σε έναν αδιάκοπο διάλογο με το χώρο. Αυτό ισχύει για το σύνολο του έργου του, από το Μνημείο του Ζαλόγγου και τη διαμόρφωση της Πλατείας Ομονοίας (1954-1960) μέχρι τα αφηρημένα γλυπτά της δεκαετίας του '60, και από την κινητική γλυπτική μετά το 1970 μέχρι τη χρήση του νερού και των φακών στα χρόνια του '80, τις πασίγνωστες Ομπρέλες μετά το 1990, ακόμα και το έργο του στο σταθμό του Συντάγματος του αθηναϊκού Μετρό.

Μόλις έκλεισε τα 34 του χρόνια, αλλά ελάχιστες φορές έχει δει το φως, είτε των προβολέων, είτε του ήλιου. Οι ατσάλινες χορδές του τον περισσότερο καιρό έμεναν ακίνητες και το νερό δεν έτρεχε για να κινήσει απαλά τους τρεις κύκλους που το αποτελούν. Το εντυπωσιακό γλυπτό του Γιώργου Ζογγολόπουλου βρήκε τη θέση του.

Είναι η κεντρική είσοδος των Γενικών Αρχείων του Κράτους στο Ψυχικό, στα οποία το Ίδρυμα Ζογγολόπουλου δάνεισε για την επόμενη δεκαετία τους «Τρεις Κύκλους», τους οποίους οι φιλότεχνοι είχαν δει τόσο στην γκαλερί Ζουμπουλάκη το 1979 όσο και στην είσοδο του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών στην αναδρομική έκθεση του καλλιτέχνη (Νοέμβριος 2008 - Ιανουάριος 2009).

Εκτοτε το γλυπτό απομονωμένο σε χώρους μη προσβάσιμους δεν επικοινωνούσε με τον κόσμο όπως ήθελε ο δημιουργός του, ο οποίος εκτός των άλλων υπογράφει και το εμβληματικό μνημείο του Ζαλόγγου. Τώρα όμως και με αφορμή την παγκόσμια ημέρα αρχείων οι «Τρεις Κύκλοι» θα «αποκαλυφθούν» μαζί με σχέδια από το αρχιτεκτονικό και γλυπτικό έργο του καλλιτέχνη, από το αρχειακό υλικό των Γενικών Αρχείων του Κράτους και του Ίδρυματος Ζογγολόπουλου και φωτογραφικό υλικό.

Στην πρώτη του ατομική έκθεση (1948, Ζαχαρίου) παρουσιάζει μια ώριμη παραστατική γλυπτική, η οποία θα εξελιχθεί εντυπωσιακά τα επόμενα χρόνια και θα ενταχθεί στο κλίμα της διεθνούς μοντέρνας τέχνης. Σε αυτό συνέβαλε και η μετεκπαίδευσή του στο Παρίσι (1949-1950), στο ατελιέ του Gimond (με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης) και στην Ιταλία (1952-1954, με υποτροφία του ΙΚΥ), όπου μελέτησε τις τεχνικές της χαλκοχυτικής στη Ρώμη και στην Pistoia.

Κύριο χαρακτηριστικό της δουλειάς του είναι η συνεχής ανανέωση των μορφών, των υλικών, των τεχνικών μέσων και της σχέσης με το χώρο. Η τέχνη του αξιοποιεί την κίνηση και το φως, τη σχέση του κενού με το πλήρες, τα σχήματα και τους ήχους, σε έναν αδιάκοπο διάλογο με το χώρο. Αυτό ισχύει για το σύνολο του έργου του, από το Μνημείο του Ζαλόγγου και τη διαμόρφωση της Πλατείας Ομονοίας (1954-1960) μέχρι τα αφηρημένα γλυπτά της δεκαετίας του '60, και από την κινητική γλυπτική μετά το 1970 μέχρι τη χρήση του νερού και των φακών στα χρόνια του '80, τις πασίγνωστες Ομπρέλες μετά το 1990, ακόμα και το έργο του στο σταθμό του Συντάγματος του αθηναϊκού Μετρό.

B) Ινστιτούτο Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής

Το Ινστιτούτο Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1995 με κύριο σκοπό την συγκέντρωση, καταγραφή, ταξινόμηση και αρχειοθέτηση στοιχείων, σχεδίων, προπλασμάτων, φωτογραφιών, εντύπων και χειρογράφων για την ελληνική αρχιτεκτονική, τοπογραφία και πολεοδομία. Τα αρχεία που συμπεριλαμβάνονται στο Ινστιτούτο προέρχονται κυρίως από δωρεές που πραγματοποιήθηκαν είτε από τους ίδιους τους αρχιτέκτονες είτε από τους απογόνους τους. Τα περισσότερα από εκατό αρχεία αρχιτεκτόνων πολεοδόμων και πολιτικών μηχανικών που έχουν συγκεντρωθεί, καλύπτουν χρονικά την περίοδο από την εποχή του Καποδίστρια και ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, το 1828 μέχρι και σήμερα.

Όσον αφορά την καταγραφή, στην αρχή γίνεται προσπάθεια απόκτησης μιας συνολικής εικόνας του αρχείου και έπειτα κατατάσσονται τα σχέδια ακολουθώντας κατά προτίμηση χρονολογική σειρά. Αν κριθεί απαραίτητο γίνονται και άλλες ομαδοποιήσεις, όπως για παράδειγμα, κατοικίες, δημόσια κτίρια κλπ. Η καταγραφή πραγματοποιείται θέμα - θέμα δίνοντας αριθμό σε κάθε στοιχείο με τον εξής τρόπο: 1) το αρχείο κάθε αρχιτέκτονα έχει το δικό του αριθμό που ακολουθεί την συντόμευση ΑΝΑ (Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής) π. χ. τον αριθμό ΑΝΑ_ 79, έχει το αρχείο του Θουκυδίδη Βαλεντή. 2) Κάθε θέμα του αρχείου αποκτά επίσης δικό του αριθμό λ. χ. το Εξατάξιο Δημοτικό Σχολείο Μυτιλήνης από το αρχείο Βαλεντή έχει τον αριθμό ΑΝΑ_ 79_ 1. 3) Κάθε τεκμήριο του θέματος διαθέτει επίσης δικό του αριθμό π. χ. το πρώτο σχέδιο του Σχολείου Μυτιλήνης έχει τον αριθμό ΑΝΑ_ 79_ 1_ 1_. Ο αριθμός γράφεται από την πίσω μεριά του τεκμηρίου με διακριτικό τρόπο (μολύβι). Στη συνέχεια καταγράφονται χειρόγραφα και ψηφιακά από εθελοντές όσες πληροφορίες μπόρεσαν να αντληθούν από κάθε στοιχείο, λ. χ. είδος σχεδίου, κλίμακα, ύλη κλπ σύμφωνα με το υπόδειγμα. Παράλληλα έχει φωτογραφηθεί ένα αντιπροσωπευτικό σχέδιο από κάθε θέμα το οποίο θα προσαρτηθεί στην καταγραφή. Στην περίπτωση που μέσα σε ένα αρχείο υπάρχει σχέδιο ή μελέτη άλλου αρχιτέκτονα αναγράφεται στις παρατηρήσεις αφενός και επισημαίνεται στους υπεύθυνους ώστε να καταγραφεί σε ειδικό κατάλογο αφετέρου.

Το πλούσιο αρχειακό υλικό (60.000 αρχεία περίπου) έχει καταγραφεί, ταξινομηθεί και αρχειοθετηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι προσιτό σε όλους τους μελετητές και ερευνητές. Η πρόσβαση είναι ελεύθερη κατόπιν ραντεβού (διότι δεν υπάρχει αρκετό προσωπικό για εξυπηρέτηση) , είτε μέσω e mail, είτε μέσω τηλεφώνου. Επιπρόσθετα προσβάσιμα είναι μόνο τα αρχεία που έχουν καταγραφεί.

Στο αρχείο συγκαταλέγονται, επιπλέον, μελέτες αποτυπώσεων θρησκευτικών μνημείων του ελληνικού χώρου όπως το αρχείο Αγίου Όρους του Π. Μυλωνά, ναοί και μοναστήρια των Γ. Κουμανούδη, Κ. Παπαϊωάννου και άλλων, αποτυπώσεις οικισμών ή κτηρίων της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής όπως της Σίφνου από την Αν. Τζάκου, της Δημητσάνας και της Λέσβου από την Μ. Ζαγορησίου αλλά και αποτυπώσεις αστικών κτηρίων του 19ου αιώνα που είτε έχουν κατεδαφιστεί είτε έχουν σημαντικά αλλοιωθεί και αποτελούν σημαντικές πηγές για τις αποκαταστάσεις διατηρητέων κτηρίων. Τα ψηφιοποιημένα αρχεία (8.000 περίπου) είναι διαθέσιμα μέσω του διαδικτυακού τόπου του Ινστιτούτου. Ιδιαίτερα χρήσιμα και αξιόλογα είναι τα ελάχιστα σωζόμενα αρχεία του ελληνικού 19^{ου} αιώνα και περιλαμβάνουν έργα των Λ. Κανταντζόγλου, Ε. Ziller, Σ. Μπούκη, Σ. Κλεάνθη και Ε. Schaubert.

Σύμφωνα με την επίσημη σελίδα του Ινστιτούτου, το σημαντικότερο τμήμα των Αρχείων αφορά στους αρχιτέκτονες της περιόδου του μεσοπολέμου, *των οποίων το έργο παρουσιάζει μορφολογική και ρυθμολογική ποικιλία, από τον ύστερο νεοκλασικισμό έως τον εκλεκτικισμό και από το κίνημα της επιστροφής στις ρίζες έως το μοντέρνο κίνημα (Ι. Δεσποτόπουλος, Α. Ζάχος, Ν. Μητσάκης, Κ. Μπίρης, Α. Νικολούδης, Κ. Παναγιωτάκος, Δ. Πικιώνης).*

Σημαντικός είναι και ο συνεχής εμπλουτισμός του Αρχείου με έργα νεότερων αρχιτεκτόνων που διαδραμάτισαν και διαδραματίζουν και σήμερα σπουδαίο ρόλο στην ιστορία της σύγχρονης νεοελληνικής αρχιτεκτονικής, ενώ δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην πραγματοποίηση εκθέσεων αλλά και την επιμέλεια εκδόσεων. Από την ίδρυσή τους τα Αρχεία έχουν διοργανώσει δεκαπέντε εκθέσεις, στην πλειοψηφία τους μονογραφίες και έχουν πραγματοποιήσει δώδεκα εκδόσεις, οι οποίες είτε

συνοδεύουν εκθέσεις είτε είναι αυτόνομες. Παράλληλα, έχουν συνεισφέρει με υλικό σε πολλές ακόμη εκθέσεις και εκδόσεις άλλων φορέων, εντός και εκτός Ελλάδος.

Από το 1998 τα Α.Ν.Α αποτελούν ενεργό μέλος του ICAM (International Confederation of Architectural Museums), του διεθνούς οργανισμού που αφορά στα μουσεία αρχιτεκτονικής, ενώ με αφορμή την επέτειο των είκοσι χρόνων λειτουργίας τους πραγματοποιήθηκε έκθεση (25/11/2015-10/1/2016) με τον τίτλο «Το εργαστήρι του αρχιτέκτονα», ως μια προσπάθεια εξοικείωσης του κοινού με τον αρχιτεκτονικό κόσμο. Στην έκθεση αυτή παρουσιάστηκαν όργανα που χρησιμοποιούν οι αρχιτέκτονες για την δημιουργία των σχεδίων τους, καθώς και υλικό των συλλογών των Αρχείων αλλά και ιδιωτών αρχιτεκτόνων. Οι επισκέπτες περιηγήθηκαν στον χώρο της έκθεσης τον γεμάτο γυάλινες προθήκες, φωτογραφίες των Ελλήνων Αρχιτεκτόνων, βελούδινες θήκες με παλιούς διαβήτες, διαστημόμετρα, γραμμοσύρτες, κλιμακόμετρα, μολυβδοκόντυλα του 19^{ου} αιώνα, δερμάτινα κουτιά με παλιές επιγραφές, κασετίνες κ. ά.

Η σύνθεση βασίστηκε σε επιλογές αρχείων από το σχέδιο πόλης των Αθηνών, των Σ. Κλεάνθη και Ε. Schaubert αλλά και των Α. Μεταξά, Α. Νικολούδη, Ε. Λαζαρίδη, Δ. Πικιώνη, Α. Ζάζο, Ν. Μητσάκη, Ε. Βουρέκα, Κ. Καψαμπέλη, Α. Κωνσταντινίδη, Ν. Βαλσαμάκη, Κ. Κρόκο κ. ά. Ένα από τα σημαντικότερα και παλαιότερα εκθέματα της έκθεσης υπήρξε το ξύλινο ταξιδιωτικό κασελάκι του μεγάλου αρχιτέκτονα, Λ. Καυταντζόγλου, το οποίο είχε μαζί του στα ταξίδια του, ως ένα είδος φορητού εργαστηρίου, με σχεδιαστικά όργανα, σημειωματάριο, τα επισκεπτήρια, τα γυαλιά του και το οποίο δώρισαν στο Μουσείο οι κληρονόμοι του, με την ευκαιρία της έκθεσης.

Επίλογος

Γίνεται, συνεπώς, αντιληπτό πως η αξία και η χρησιμότητα των αρχείων υπήρξε ανέκαθεν και διαχρονικά σημαντική τόσο για τους ίδιους τους δημιουργούς, όσο και για τους χρήστες τους καθώς συνδέονται με μια πληθώρα κοινωνικών και οργανωτικών σκοπών. Εκτός από την δυνατότητα της οργάνωσης και λήψης αποφάσεων, συνεισφέρουν στην συνέχεια, την συνοχή και την αποτελεσματικότητα των ανθρώπινων ενεργειών ως φορείς επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Αποτελούν επίσημα νομικά έγγραφα ή αποδεικτικά στοιχεία νομιμότητας όσον αφορά σε δικαιώματα και υποχρεώσεις και ενισχύουν τον ρόλο απονομής της δικαιοσύνης, ενώ στηρίζουν μηχανισμούς παροχής πληροφοριών, κρατικών επιτροπών και άλλων διοικητικών αρχών. Επιπλέον συνιστούν φορείς επικοινωνίας κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών αξιών αλλά και διαχρονική μνήμη και πηγή προσδιορισμού της ταυτότητας των ατόμων και των κοινωνιών. Η προαναφερθείσα αξία και σπουδαιότητα των αρχείων παραμένει ιδιαίτερα σημαντική και στην σύγχρονη ηλεκτρονική εποχή παρότι διαφοροποιούνται η μορφή, η δομή και οι δεσμοί τους με άλλα αρχεία και απαιτείται η καταγραφή και διατήρηση του περιεχομένου τους στα ηλεκτρονικά συστήματα. Συμπερασματικά, κρίνεται αναγκαία η συντήρηση, ταξινόμηση και ανάδειξη του αρχειακού υλικού για την επιστήμη της αρχειονομίας αλλά και άλλων επιστημών (ιστορίας, κοινωνιολογίας, ανθρωπολογίας, πολιτικής επιστήμης) για να αποφευχθεί η φθορά ή απώλειά τους, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις αμέλειας της φύλαξης και συντήρησής τους.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

1. Κολυβά, Μ. (2011). *Εγχειρίδιο Αρχειονομίας*. [χ.τ.]: Εκδόσεις Πατάκη.
2. Κολυβά, Μ. (2012). *Αρχειονομία. Φορείς Παραγωγής Αρχείων. Ιστορική αναδρομή*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
3. Ellis, J. (επιμ.) (2000). *Η διαχείριση των Αρχείων*. Αυστραλία: D W Thorpe.
4. Βακαλοπούλου, Μ. (2012). Αρχειονομία. Η πρακτική των Γενικών Αρχείων του Κράτους. Σε Μ. Μινώτου (Επιμ.), *Φορείς διάσωσης*

- αρχειακού υλικού κατά τον 19ο αιώνα και έως την ίδρυση των Γενικών Αρχείων του Κράτους (σ. 2). Αθήνα: [χ.ε.].*
5. Λυκούρη-Λαζάρου, Έ. (1998). *Τα αρχεία στο ελληνικό κράτος έως την ίδρυση των Γενικών Αρχείων*. [χ.τ.]: Έλλην.
 6. Σκλαβενίτης, Τ. (επιμ.) (1999). *Θησαυροί της Εθνικής Βιβλιοθήκης: κατάλογος έκθεσης*. Αθήνα: Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος.
 7. Γιαννακόπουλος, Γ. & Μπουντούρη, Β. (2016). *Εισαγωγή στην Αρχειονομία*. [χ.τ.]: [χ.ε.].
 8. Γιαννίκου, Μ. (2012). *Αρχειονομία. Η πρακτική των Γενικών Αρχείων του Κράτους*. Σε Μ. Βακαλοπούλου (Επιμ.), *Τα κτήρια των Αρχείων (σ. 2)*. Αθήνα: [χ.ε.].
 9. Κουκουλές, Γ. (επιμ.) (Δεκέμβριος 1994). *Για μια ιστορία του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος*. [χ.τ.]: Οδυσσέας.
 10. Λάμπρου, Σ. (1914). *Ανάγκη Ιδρύσεως Κεντρικού Ελληνικού Ιστορικού Αρχείου*. *Νέος Ελληνομνήμων*. 11, 141-148.
 11. Καραπιδάκης, Ν. & Κουλικούρδη, Ά. (2012). *Η στιγμή Βλαχογιάννη*. Αθήνα: [χ.ε.].
 12. Παπαδάκη, Α. & Τσαπάκη, Έ. (2010). *Νεοελληνική αρχιτεκτονική και ταυτότητα. Το ζήτημα της ελληνικότητας*. Ξάνθη: [χ.ε.].
 13. Παυλόπουλος, Δ. (2008). *Ζογγολόπουλος*. [χ.τ.]: Κ.Αδάμ εκδοτική.
 14. Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ. & Δανιήλ, Μ. (Μάρτιος 2017). *The first cemetery of Athens GUIDE TO ITS MONUMENTS AND HISTORY*. [χ.τ.]: Ολκος.
 15. Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ. (Δεκέμβριος 2006). *ΕΡΝΣΤ ΤΣΙΛΛΕΡ. Η τέχνη του κλασικού*. [χ.τ.]: Μελισσα.
 16. Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ. (Δεκέμβριος 2016). *Στο γεράνι*. [χ.τ.]: Μουσείο Μπενάκη.
 17. Κρητικού, Ί. (επιμ.) (2018). *Ζογγολόπουλος - Χουλιαράς: Μεσσήνα*. [χ.τ.]: Έλιξ.

18. Ζογγολόπουλος, Γ. & Κοντελετζίδου, Δ. (2009). *Γιώργος Ζογγολόπουλος. Ο γλύπτης του νερού*. [χ.τ.]: Alter-Ego MME A.E.
19. Κουτσομάλλης, Κ. (επιμ.) (2016). *Γιώργος Ζογγολόπουλος. Η Ασίγαστη Πλησμονή στο Αχανές της Αφαίρεσης*. [χ.τ.]: έκδοση ιδρύματος Βασίλη & Ελίζας Γουλανδρή.

Διαδικτυακές

πηγές

<https://gak.gr>

https://www.minedu.gov.gr/arch_04_arxeia_politismos

<https://ovigreek.wordpress.com>

<https://www.nbg.gr>

<https://www.architectmag.gr>

<https://www.elculture.gr>

<https://www.tanea.gr>

<https://www.olympia.gr>

<https://www.maxmag.gr>

<https://www.kathimerini.gr>

[Γενικά Αρχεία του Κράτους - Βικιπαίδεια \(wikipedia.org\)](#)

<https://www.benaki.org>

<https://www.artic.gr>

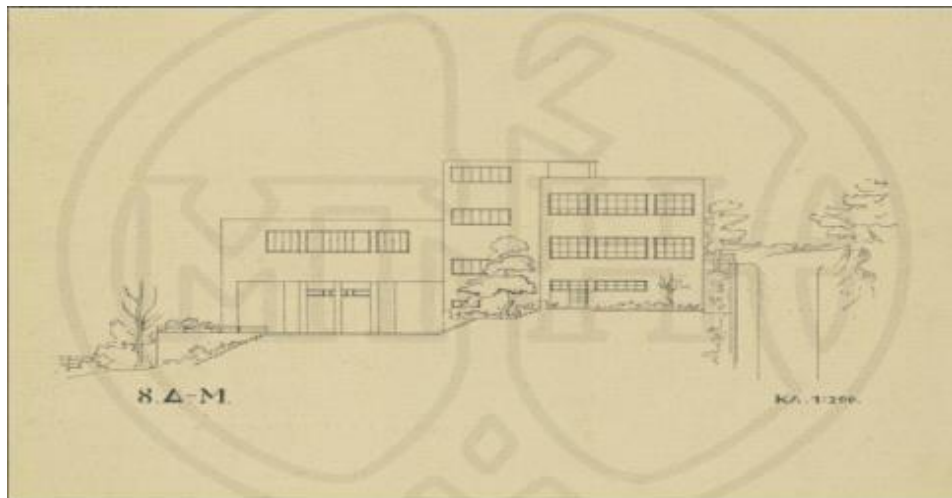
[ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ - Ίδρυμα Γεωργίου Ζογγολόπουλου \(zongolopoulos.gr\)](#)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

- **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΚΙΩΝΗΣ (1887-1968)**

Εξέχουσα προσωπικότητα της μεταπολεμικής περιόδου υπήρξε ο Δ. Πικιώνης, θερμός υποστηρικτής του μοντέρνου κινήματος, ο οποίος κάνει την εμφάνισή του στη δεκαετία του 1930. Κορυφαία, μοντέρνας αρχιτεκτονικής δημιουργία του ήταν το Δημοτικό Σχολείο στα Πευκάκια (1931-1932). Στις συνθέσεις του χρησιμοποίησε μορφές από το παρελθόν, με ενσωματωμένα χαρακτηριστικά

στοιχεία της λαϊκής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, χαρακτηρίζοντας τον εαυτό του «ανατολίτη». Από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική διατήρησε τη γραφικότητα και τη συνδύασε με την αφαιρετικότητα της μοντέρνας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την οικία Ποταμιάνου στη Φιλοθέη (1953-1955).

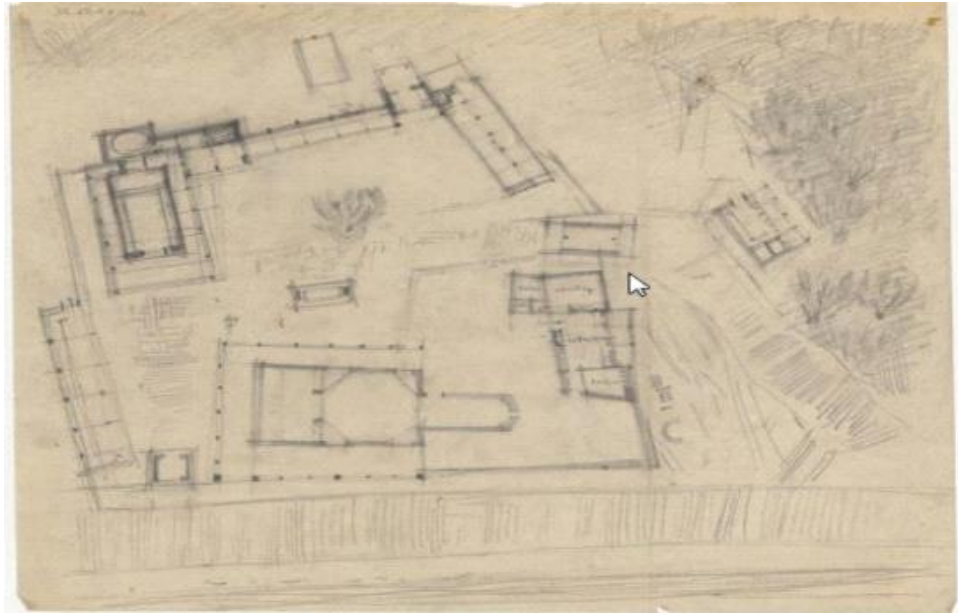
Εικ. 1 Το δημοτικό σχολείο στα Πευκάκια –όψη νοτιοδυτική (1931-1932)

Εικ. 2 Οικία Ποταμιάνου - Φιλοθέη, Μερική άποψη (1953-1955)

Το ωριμότερο έργο του ήταν η διαμόρφωση της περιοχής του Λουμπαδιάρη και της Ακρόπολης, δίνοντας σημαντικό ρόλο στη φύτευση. Σε πείσμα των επικριτών του έργου του, θέλησε, μέσα από την ελληνική παράδοση, να προσδώσει ένα

οικουμενικό πνεύμα στις συνθέσεις του ενώ, συγχρόνως, εξέφραζε τον θαυμασμό του για τη Δύση, μιλώντας έτσι για μια ενιαία και αδιαίρετη παράδοση.

Εικ.3 Προσχέδιο Γενικής Κάτοψης Ι. Ν. Αγίου Δημητρίου Λουμπαδιάρη, αναπαυτηρίου, περιβάλλοντος χώρου (1954-1957)

Εικ. 4 Ακρόπολη - Φιλοπάππου – Λεπτομέρεια πλακόστρωσης του δρόμου.

- **ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΗΤΣΑΚΗΣ (1899-1941)**

Ο Νικόλαος Μητσάκης υπήρξε εκπρόσωπος της μοντέρνας ελληνικής αρχιτεκτονικής και στενός φίλος του Πικιώνη, του οποίου η επίδραση στο έργο του ήταν μεγάλη. Παράδειγμα αυτής της επίδρασης αποτελεί το Γυμνάσιο Θηλέων «Αριστοτέλης», έργο του Μητσάκη όπου επαναλαμβάνει τα πλάγια ανοίγματα της οικίας Καραμάνου, έργο του Πικιώνη, ενώ σημαντική ήταν και η συνεργασία των δύο αρχιτεκτόνων για την πολυκατοικία της Χέυδεν.

Εικ. 5 Διδακτήριο «Αριστοτέλης» - Πόρτα Εισόδου (1921-1941)

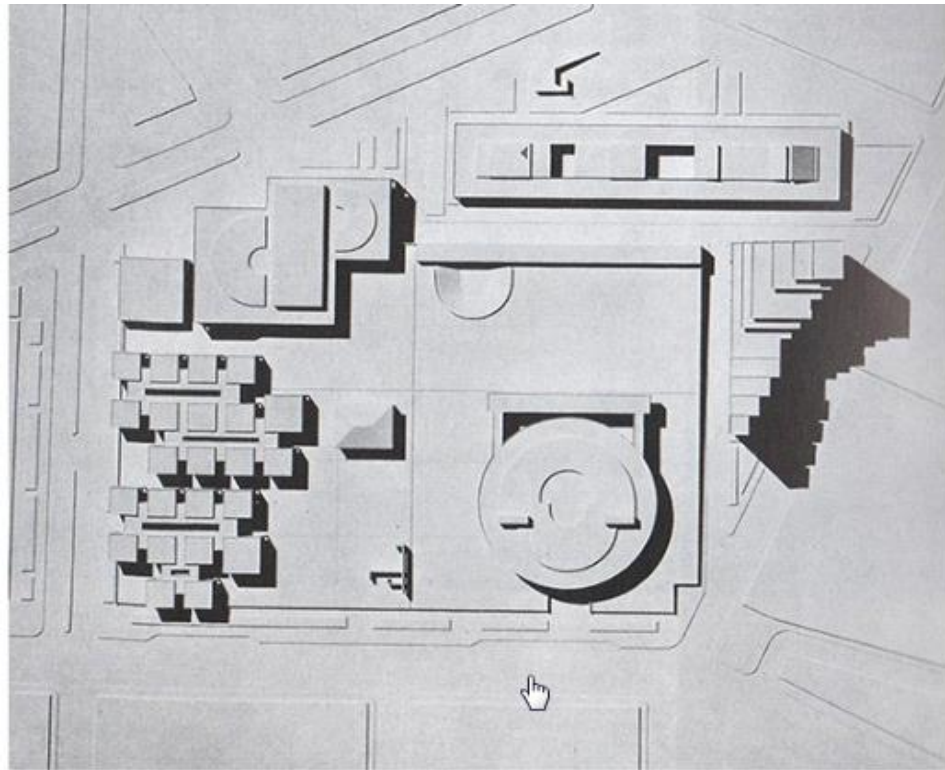
Στο προσωπικό του αρχιτεκτονικό στυλ ο Μητσάκης συνδύαζε κλασικίζοντα στοιχεία (π. χ. παραστάδες) με καθαρούς όγκους και συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας «ελληνικής» αρχιτεκτονικής στην οποία συνυπάρχουν τα μοντέρνα και τα κλασικά μορφολογικά και τεχνοτροπικά στοιχεία. Εξαιρετικό έργο του στη δεκαετία του '30 αποτελεί και η Προσθήκη του Μαρσάλειου Διδασκαλείου, αρχιτεκτονικό σχέδιο του οποίου δίδεται στη συνέχεια.

Εικ. 7 Προσθήκη Μαρσάλειου Διδακτηρίου – εξωτερικός χώρος, πανοραμική όψη (1929)

• ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ (1903-1992)

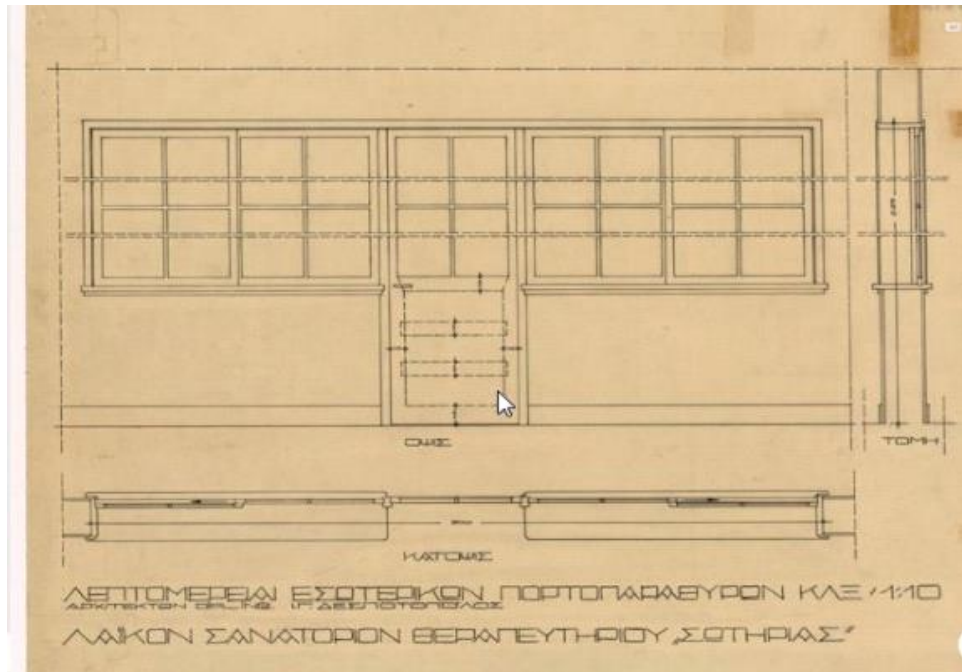
Ο Ιωάννης Δεσποτόπουλος πραγματοποίησε τη σύνδεση με τον διεθνή μοντερνισμό και τα διεθνή αρχιτεκτονικά δρώμενα. Μέσα από τη διενέργεια αρχιτεκτονικών διαγωνισμών και συνεδρίων παγιώνεται ο κοινωνικός ρόλος του αρχιτέκτονα. Για την ελληνική πραγματικότητα χαρακτηριστικότερος διαγωνισμός ήταν αυτός του Πνευματικού Κέντρου Αθηνών, το 1959, όπου το 1^ο βραβείο απέσπασε ο Ι. Δεσποτόπουλος, που τολμούσε να προτείνει ένα αφαιρετικό, ιδανικό κέντρο για μια χαοτική πόλη, που όμως, λόγω έλλειψης χρηματικών πόρων, δεν ολοκληρώθηκε, παρά μόνο ένα κτίσμα, το Ωδείο Αθηνών. Σε αυτό διακρίνονται επιρροές του μοντερνισμού και της σχολής Bauhaus (όπου και είχε φοιτήσει) θέτοντας φανερά το ζήτημα της ελληνικότητας. Οι γραμμές απλές και λιτές και η ιδιαίτερη χωροταξική τοποθέτηση μεταξύ των οδών Βασ. Γεωργίου Β' και Βασ. Κωνσταντίνου καθώς και εκμετάλλευση του φωτός και του ύψους στο εσωτερικό, δίνουν ένα εξαιρετικό μινιμαλιστικό αποτέλεσμα.

Πνευματικό Κέντρο Αθηνών: Πρόταση Ιωάννη Δεσποτόπουλου, πρόπλασμα. Το Ωδείο Αθηνών συγκρατεί την σύνθεση.

Εικ. 8 Πνευματικό κέντρο – Ωδείο Αθηνών

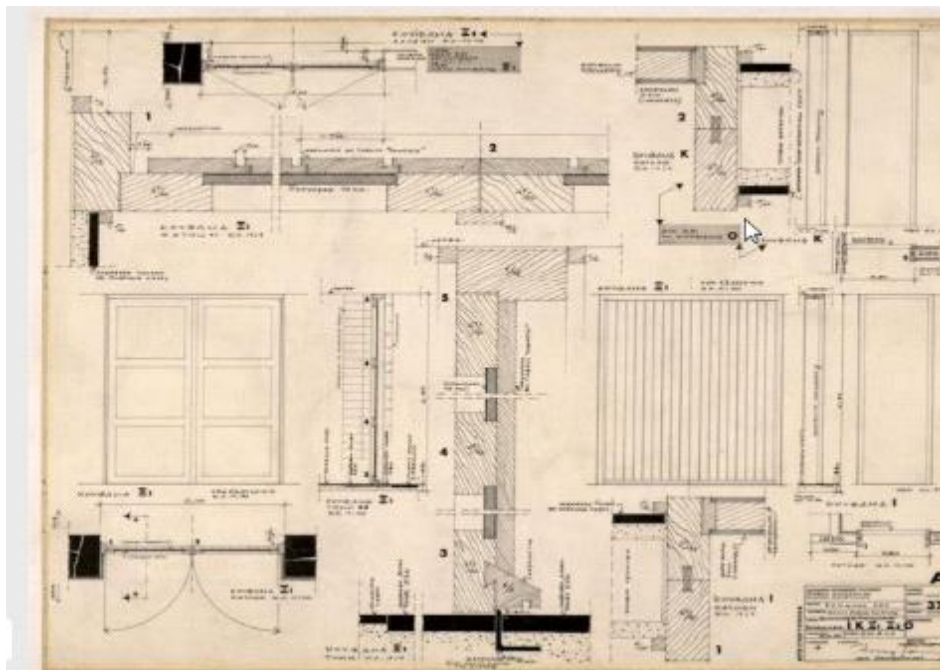
Ο Δεσποτόπουλος οραματίστηκε το κτήριο ως συνέχεια της κοινωνίας και του περιβάλλοντος χώρου. Στα σημαντικά έργα της εποχής της διακυβέρνησης του Ελευθέριου Βενιζέλου συγκαταλέγεται ο σχεδιασμός του σχολικού συγκροτήματος στην Ακαδημία Πλάτωνος αλλά και αργότερα, στη δεκαετία του '30, το Νοσοκομείο «Σωτηρία» (1932-1935) και το κτήριο του Ερυθρού Σταυρού που σήμερα δεν σώζεται. Τα έργα του, στο σύνολό τους, αποσκοπούν στην ανάδειξη της ομαλής μετάβασης από το παραδοσιακό στο μοντέρνο.

Εικ. 9 Θεραπευτήριο «Σωτηρία» (1932-1935)

- **ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ (1913-1993)**

Την περίοδο της ανάπτυξης του τουρισμού, ο ΕΟΤ προχώρησε στην κατασκευή ξενοδοχειακών μονάδων σε όλη την Ελλάδα, με τη βοήθεια αξιόλογων αρχιτεκτόνων, ένας από τους οποίους ήταν και ο Άρης Κωνσταντινίδης, με πρότυπες εγκαταστάσεις, βασιζόμενες στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Τα σχέδια των «Ξενία» τα παρουσιάζουν στο καλύτερο σημείο κάθε περιοχής οικοδόμησης, ώστε να αποτελούν τοπόσημα.

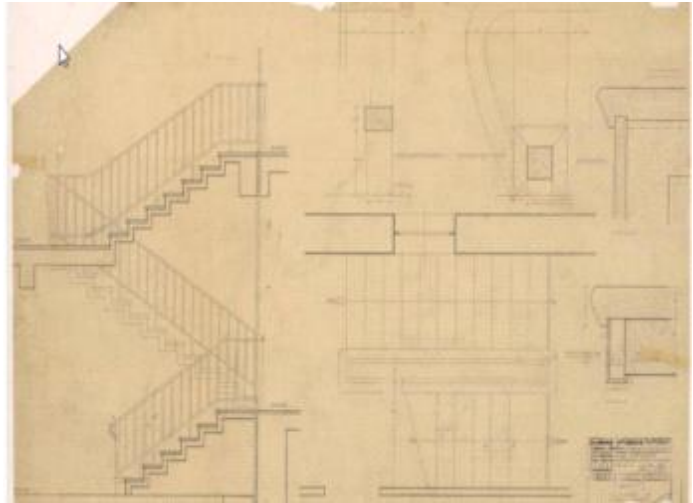
Εικ. 10 ΕΟΤ – Ξενία στη Δήλο (1977)

Ως προς την τάση σχετικά με τη «δεύτερη», εξοχική κατοικία για την απόλαυση της υπαίθρου, αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αρχιτεκτονικής δημιουργίας του Κωνσταντινίδη αποτελεί το «σπίτι των διακοπών» στην Ανάβυσσο, δωρικό και πειθαρχημένο, που θυμίζει ασκητικό κελί για να μπορεί ο άνθρωπος να «απομονώνεται» και να απολαμβάνει στιγμές ηρεμίας, χαλάρωσης και πνευματικής ανασύνθεσης. Κύριο μέλημά του είναι η εξυπηρέτηση των ανθρώπινων αναγκών αλλά και η ένταξη της αρχιτεκτονικής στο εκάστοτε κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο, μέσω ενός συγκερασμού παραδοσιακού και σύγχρονου.

- **ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΣΦΑΕΛΛΟΣ (1914-2004)**

Η ανανέωση της μεταπολεμικής περιόδου εκφράζεται μέσα από το έργο του Χαράλαμπου Σφαέλλου, στο οποίο επέδρασε, επίσης, ο Δ. Πικιώνης. Ο Σφαέλλος εκπόνησε μελέτες στοχεύοντας, αφενός, στην ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης,

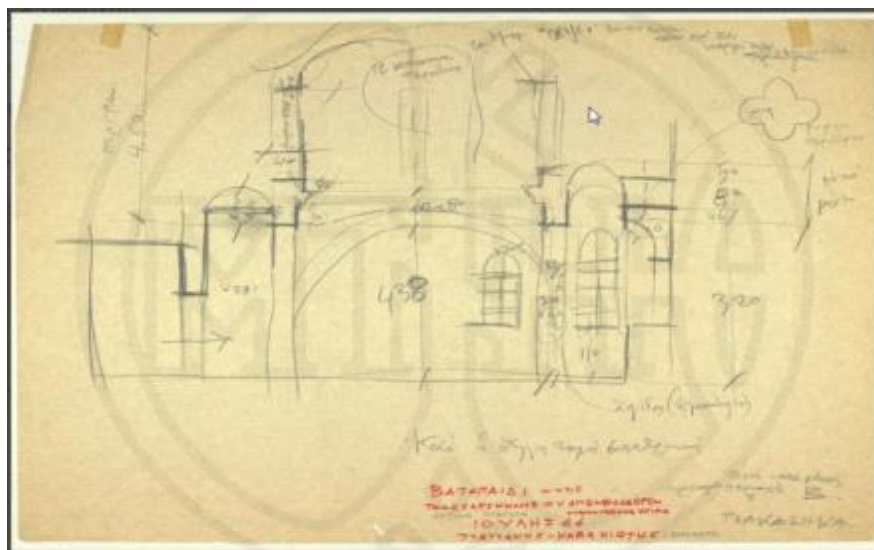
από τον πόλεμο, Ευρώπης και, αφετέρου, στην ανάδειξη της σημασίας των «Ξενία», αρχιτεκτονικά σχέδια των οποίων παρατίθενται στη συνέχεια.

Εικ. 11, 12 ΕΟΤ Ξενία – Ξενώνας στην Τσαγκαράδα (1957)

- **ΠΑΥΛΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ (1915-2005)**

Ο ακαδημαϊκός και αρχιτέκτων Παύλος Μυλωνάς ξεχώρισε για την ρυθμολογική ανάλυση της νεοκλασικής Αθήνας του 19^{ου} αιώνα, ενώ καθιερώθηκε διεθνώς με την αποτύπωση και καταμέτρηση των μνημείων του Αγίου Όρους, τα σχέδια των οποίων, μαζί με τα αρχιτεκτονικά του αρχεία έχουν δωρηθεί στο Μουσείο Μπενάκη.

Εικ. 13, 14 Αποτυπώσεις του Αγίου Όρους, δεκαετία '60

